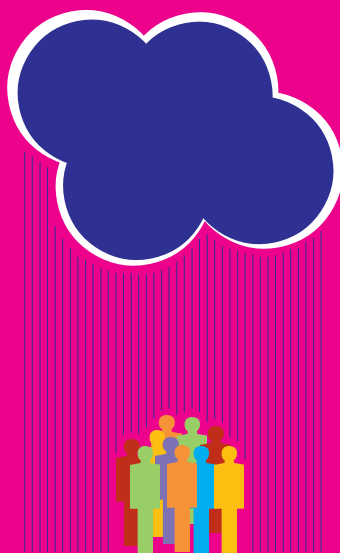

UNGDOMSSTYRELSEN
www.ungdomsstyrelsen.se

Professionella ungdomsledare

- kompetensbehov och utbildningssituation

Professionella ungdomsledare

– kompetensbehov och utbildningssituation

Förord

Både inom öppen ungdomsverksamhet och inom fritidssektorn har förändringar skett under de senaste åren. Fritidsgårdarnas verksamhet har utvecklats och nya ungdomsverksamheter har etablerats. Fritidsledare och andra professionella ungdomsledare har idag en viktig roll i många ungdomars vardag. Ur ett ungdomspolitiskt perspektiv är det viktigt att de som arbetar med unga har den kompetens som behövs för att möta ungas behov och livssituation. Förändringar i samhället ställer också nya krav på yrkesroller och utbildningssystem.

Ungdomsstyrelsen har i rapporten *Ung 2003* konstaterat en generellt låg utbildningsnivå bland dem som arbetar med ungas fritid och att det finns få möjligheter till teoretisk vidareutbildning. Vissa arbetsgivare upplever också att det har blivit svårare att rekrytera personal som har lämplig utbildning och kompetens.

Hösten 2004 fick Annika Blom, pedagog och konsult inom barn- och ungdomsområdet, i uppdrag av Ungdomsstyrelsen att analysera fritidsledarnas situation. Dessutom genomfördes en enkät för att belysa frågan om kompetensbehov och utbildningssituation i kommunerna. Enkäten genomfördes av Sveriges Kommuner och Landsting i samverkan med Ungdomsstyrelsen.

Skriften *Professionella ungdomsledare* gör nedslag i den aktuella diskussionen kring fritidsledare genom de synpunkter som har lämnats av arbetsgivare, utbildningsanordnare och verksamheter kring utbildningssystem och kompetensbehov.

Per Nilsson
generaldirektör
Ungdomsstyrelsen

Innehåll	sida
Bakgrund	4
Organisationen av fritidsverksamhet i kommunerna	6
Den öppna ungdomsverksamhetens framväxt	9
Fritidsledarna på arbetsmarknaden	12
Fritidsledarnas arbetsuppgifter	15
Fritidsledarutbildningen	17
Fritidsledarutbildningens framtid	19
Perspektiv från kommunerna	22
Sammanfattande kommentarer	28
Bilaga 1	
Synpunkter från arbetsgivare, utbildningsanordnare och centrala aktörer	
Bilaga 2	
Fritidsledarskolorna i Sverige	

Bakgrund

Fritidsledare har en viktig roll i många ungdomars vardag och uppväxt. Deras arbetssituation har under det senaste decenniet förändrats mycket. Fritidsgårdarna har blivit färre och andra typer av verksamheter har blivit fler.¹ Vissa arbetsgivare upplever i nuläget att det har blivit svårare att rekrytera personal som har adekvat utbildning och kompetens för att kunna möta de nya villkoren. Ungdomsstyrelsen har också i skriften *Ung 2003* konstaterat en generellt låg utbildningsnivå bland dem som arbetar med ungas fritid och att det finns få möjligheter till teoretisk vidareutbildning.

Under 2003 samlade Svenska Kommunförbundet en grupp² för att diskutera framtidens fritidsledartjänster. Gruppen kom fram till att det behövdes en övergripande beskrivning av arbetsgivares, utbildningsanordnares och verksamheternas olika perspektiv på frågan. Från våren 2004 har även Ungdomsstyrelsen deltagit i arbetet.

Annika Blom, pedagog och konsult inom barn- och ungdomsområdet, fick hösten 2004 i uppdrag av Ungdomsstyrelsen att inventera och beskriva arbetsgivarnas, utbildningsanordnarnas och verksamheternas olika perspektiv på kompetensbehov inom området och dagens utbildningssituation. Under 2004 genomförde också Ungdomsstyrelsen, i samverkan med Sveriges Kommuner och Landsting, en enkät om kompetensbehov och utbildningssituation i kommunerna.

I *Professionella ungdomsledare* presenteras Annika Bloms rapport och resultaten från kommunenkäten som har bearbetats av Ungdomsstyrelsen. Skriften gör nedslag i den aktuella diskussionen kring kompetensbehov, rekryteringsbehov och utbildningssituationen för fritidsledare genom de synpunkter som några arbetsgivare, utbildningsanordnare och verksamheter har lämnat.

¹ Det blir allt vanligare att fritidsledare arbetar på ungdomens hus, ungdomscaféer eller med ungas egna projekt.

² Gruppen bestod av Sveriges Fritidsledarskolor, Fritidsforum – Riksförbundet för Sveriges fritids- och hemgårdar, Fritidsledarnas Yrkesförning (YFF), Sveriges Fritids- och Kulturchefer (SFK), Kommunalarbetsförbundet (SKAF), Svenska Kommunaltjänstemannaförbundet (SKTF), Utvecklingscenter Ungdom och Fritid (Skellefteå) och Svenska Kommunförbundet.

Röster i rapporten

Det är den kommunal ungdomsverksamheten som står i fokus för arbetsgivarperspektivet och verksamhetsperspektivet – men bilden vidgas något med hjälp av synpunkter från kyrkan och från folkbildningstraditionen. Några personer som arbetar med fritidsledarutbildning på folkhögskolor ger sin syn på utbildarperspektivet. De aktörer som har kontaktats är: Svenska kyrkan (och Sigtuna folkhögskola), KFUM–KFUK, Studieförbundet, Fritidsforum, Yrkesföreningen för Fritidsledare (och Valla folkhögskola), Nätverket Fritidsledarskolorna (och Skarpnäcks folkhögskola), Svenska Kommunförbundet, Lunds kommun, Gotlands kommun (och Gotlands folkhögskola), Stockholm stad och Gällivare kommun. Sammanfattningar av samtalen/intervjuerna finns i bilaga 1. Där finns också kontaktuppgifter och tips till den kommande utredningen.

Vem är fritidsledare?

Fritidsledare är den person som har en fritidsledarutbildning, men även en utbildad person som har en fritidsledartjänst. På fritidsgårdar finns också andra yrkeskategorier, till exempel musik- eller danspedagoger, som i praktiken arbetar under samma villkor som fritidsledare men kallas något annat i statistiken. Fritidsledare utbildas för att kunna arbeta med alla åldersgrupper. *Professionella ungdomsledare* handlar emellertid om fritidsledare och ungdomsledare som arbetar professionellt med unga, däremot omfattas inte de som arbetar ideellt med unga.

Organisationen av fritidsverksamhet i kommunerna³

Den kommunala fritidspolitiken har alltid präglats av stor frihet men har trots avsaknaden av lagstiftning utvecklats likartat i Sverige. Kommunens öppna ungdomsverksamhet, som ofta bedrivs på fritidsgårdar, är frivillig och saknar därför statlig regelstyrning. Denna verksamhet är beroende av kommunpolitiska mål. Ändå saknar uppskattningsvis hälften av Sveriges kommuner politiskt formulerade mål för sin öppna ungdomsverksamhet. Ännu färre har utvecklat rutiner för att följa upp och utvärdera om syfte och mål stämmer överens med verksamhetens innehåll och resultat. Frivilligheten ger alltså verksamhetsområdet en speciell karaktär.

Fritidsfrågornas självständighet har minskat⁴

Fritidsverksamheternas inriktning och innehåll påverkas till viss del av vilken nämnd som har hand om fritidsfrågorna i kommunen.⁵ I kommuner där fritidsgårdarnas verksamhet till exempel ligger direkt under en kommunstyrelse utan fritidsutskott saknar verksamheterna fritidspolitiker att vända sig till. I de fallen hamnar fritidsgårdarnas ärenden bland kommunens övriga frågor. Generellt sett har fritidsfrågornas självständighet minskat när allt fler kommuner har gått från separata fritidsnämnder till sammanslagna nämnder. Nämnderna har därmed blivit färre. De förtroendevalda har också blivit färre och får numera ta hand om allt fler frågor och axla bredare ansvarsområden.

Från enskilda nämnder till sammanslagningar

Från 1956 då Sveriges första fritidsnämnd inrättades och fram till slutet av 1980-talet etablerade i stort sett alla kommuner separata fritidsnämnder.⁶ Under 1990-talet tyngdes kommunerna av besparingskrav och det blev allt vanligare att slå samman fritidsnämnden med kultur- och utbildningsnämnden.⁷ Under perioden 1999 till 2003 blev det också allt vanligare med bredare sammanslagningar där fritidsfrågorna organiserades tillsammans med utbildning eller andra områden.⁸

³ Uppgifterna i stycket är hämtade från "Vem tar hand om kultur och fritid i Sveriges kommuner?" Svenska Kommunförbundet, 2003.

⁴ Uppgifterna i stycket är hämtade från "Att arbeta med kultur och fritid". Svenska Kommunförbundet, 2003 och från "Vem tar hand om kultur och fritid i Sveriges kommuner?" Svenska Kommunförbundet, 2003.

⁵ Det finns exempel där fritidsverksamheten till exempel legat under socialnämnden och där besparingarna på fritid varit större än på socialtjänsten. Källa: "Verksamhet utan avsikt?", Svenska Kommunförbundet, 2002.

⁶ Fritid blev ett eget kommunalt verksamhetsområde i Sverige under 1960-talet. Källa: "Verksamhet utan avsikt?" Svenska Kommunförbundet, 2002.

⁷ En förutsättning för att kunna göra detta var den nya kommunallagen som kom 1991. Enligt lagstiftningen är enbart kommunalstyrelse, valnämnd och i vissa fall överförmyndarnämnd obligatoriska nämnder för kommunerna. Övriga verksamhetsområden – som till exempel fritid – kan organiseras utifrån kommunens egna behov och förutsättningar.

⁸ Men det finns också kommuner som återgått till separata nämnder under perioden 1999–2003.

Geografiska skillnader⁹

I dagsläget är den vanligaste organisationsmodellen för fritidsfrågor kombinerade kultur- och fritidsnämnder. Separata fritidsnämnder förekommer framför allt i de största kommunerna.¹⁰ Ingen av glesbygdskommunerna eller landsbygdskommunerna har en separat fritidsnämnd utan samordnar ofta fritidsfrågor med utbildningsfrågor. De små kommunerna tenderar att lägga fritidsfrågorna direkt under kommunstyrelsen. Storstäderna har stadsdelsnämnder med ansvar för fritidsverksamheterna. I Svenska Kommunförbundets undersökning 2003 om hur kommunerna organiserar kultur- och fritidsverksamhet deltog Sveriges samtliga 290 kommuner. Den visade att:

- 45 procent av kommunerna har en sammanslagen kultur- och fritidsnämnd (129 kommuner).
- 19 procent av kommuner har en nämnd där utbildnings- och fritidsfrågor organiseras tillsammans (56 kommuner).
- 11 procent av kommunerna har lagt ansvaret för fritidsfrågorna på kommunstyrelsen (31 kommuner).
- 10 procent av kommunerna har separata fritidsnämnder (30 kommuner).
- 15 procent av kommunerna organiserar sin fritidsverksamhet på annat sätt.¹¹

Fritidsgårdarna ligger inte alltid under fritidsnämnden

I hälften av kommunerna har ansvaret för fritids- och ungdomsgårdar lagts under en nämnd som arbetar med kommunens fritidsfrågor. I drygt 20 procent av kommunerna är fritidsgårdarna en fråga för barn- och utbildningsnämnden, enligt Svenska Kommunförbundets skrift *Verksamhet utan avsikt?* från 2002.

⁹ Uppgifterna i stycket kommer från Svenska Kommunförbundets undersökning av hur svenska kommuner organiserar kultur- och fritidsverksamheter. Sådana undersökningar har gjorts 1995, 1999 och 2003. Källa: "Vem tar hand om kultur och fritid i Sveriges kommuner?", Svenska Kommunförbundet, 2003.

¹⁰ Svenska Kommunförbundet kategoriserar kommuner enligt nio typer: Glesbygdskommuner, övriga större kommuner, övriga mindre kommuner, landsbygdskommuner, industrikommuner, medelstora städer, större städer, förortskommuner och storstäder.

¹¹ I de kommuner som använder alternativa organisationsformer finns ofta kommundelsnämnder eller stadsdelsnämnder. De har ett integrerat ansvar för ett visst geografiskt område. Antalet kommuner med denna organisationsform minskar. Idag finns åtta sådana nämnder, bland annat i Stockholm, Göteborg och Malmö. Andra kommuner har beställar-/utförarorganisationer som är uppdelade i politiska nämnder med en beställarfunktion och en produktionsdel. Produktionsdelen består i allmänhet av ett antal resultatenheter som utför uppdragen. Fritidsverksamheten kan vara organiserad under en sådan resultatenheter. I vissa kommuner delas det politiska ansvaret för fritidsfrågorna mellan olika nämnder.

Få separata fritidsförvaltningar¹²

Mindre än var tionde kommun har en separat fritidsförvaltning (25 kommuner). Det kan jämföras med att nästan dubbelt så många kommuner (46 kommuner) har en separat kulturförvaltning. Svenska Kommunförbundets undersökning 2003 visade att:

- 40 procent av kommunerna har en kultur- och fritidsförvaltning.
- 22 procent av kommunerna har en förvaltning med utbildning och fritid.
- 10 procent av kommunerna placerar fritidsfrågorna under kommunstyrelsens kansli.
- 9 procent av kommunerna har en separat fritidsförvaltning.
- 19 procent av kommunerna organiserar fritidsfrågorna på annat sätt.

¹² Uppgifterna i stycket kommer från "Vem tar hand om kultur och fritid i Sveriges kommuner?" Svenska Kommunförbundet, 2003.

Den öppna ungdomsverksamhetens framväxt¹³

Den statliga utredningen Ungdomsvårdskommittén, som initierades i slutet av 1930-talet, etablerade bland annat den klassiska indelningen av ungdomar som antingen *föreningsaktiva* eller *föreningslösa*. Samtidigt fick idén om hemgårdar genomslag i Sverige.¹⁴ Hemgårdens idé om att vara en *folkbildande fritidsmiljö* blev utgångspunkten för svenska ungdomsgårdar och försöken att lotsa unga in i *föreningslivet* har präglat den svenska ungdomspolitik. Folkbildningsperspektivet och samarbetet med föreningslivet har också varit viktiga under fritidsledarutbildningarnas framväxt.

Målet var att få föreningsaktiva ungdomar

Ungdoms- och fritidssektorn expanderade kraftigt under 1960- och 1970-talen när kommunala fritidsnämnder blev allt vanligare. Många öppna fritidsverksamheter drevs av föreningar och organisationer som fick kommunalt stöd. Fritidsgårdarna skulle helst fungera som en sluss in i föreningslivet. I de större städerna var föreningslivet dock inte så utbrett så där fick kommunen ta större ansvar.

Fritidsgårdarna får en speciell nisch

Under 1970-talet startade de drogfria gårdarna. Demokratiarbetet tog fart och gårdsråd inrättades över hela landet. Samtidigt introducerades den ”öppna linjen” som var en metod för att nå föreningslösa ungdomar. Samarbetet mellan skolan, kommunernas kultur- och fritidsverksamheter och föreningslivet ökade och fritidsgårdarna började flytta in i skolans lokaler. I utrymmet mellan de lokala ungdomsverksamheterna, skolan, socialtjänsten och föreningslivet kunde fritidsgårdarna sedan utveckla sin speciella inriktning och hitta sin speciella målgrupp.

Förebyggande verksamhet nytt mål

Den nuvarande fritidsledarutbildningen startade i början på 1970-talet och fritidsgårdspersonalen professionaliserades i allt högre grad under de kommande 20 åren. Föreningsdriften försvann allt mer och huvudparten av gårdarna drevs i kommunal regi. I början på 1980-talet hade den öppna ungdomsverksamheten byggts upp i Sveriges samtliga kommuner och fram till början på 1990-talet fanns det ungefär 1 500 fritidsgårdar i Sverige. Den öppna verksamheten sågs i huvudsak som en förebyggande verksamhet för att ge ungdomar en meningsfull fritid istället för att ägna sig åt bråk, skadegörelse och fylleri. Det tidigare så angelägna föreningsmedlemskapet var inte längre målet för den kommunala fritids- och ungdomspolitik.

¹³ Uppgifterna i avsnittet är hämtade från skriften ”Verksamhet utan avsikt?”. Svenska Kommunförbundet, 2002, om inte annat anges.

¹⁴ Idén kom från den kristna, engelska Settlementrörelsen vars grundtanke var att skapa hemliknande miljöer där arbetare och deras familjer kunde delta i utbildande, kulturella och sociala aktiviteter. I Sverige kom dessa miljöer att kallas för hemgårdar och kommunerna valde att inrikta verksamheterna mot ungdomar. De första kommunala ungdomsgårdarna öppnades i Göteborg och Sundsvall 1936. Den svenska hemgårdsrörelsen ryms idag inom förbundet Fritidsforum. Källa: ”Verksamhet utan avsikt?”, 2002.

Förändrade villkor för den öppna fritidsverksamheten

Under perioden 1990 till 2000 kom tuffa besparingskrav och 17 procent av alla fritids- och ungdomsgårdar försvann (samtidigt minskade antalet fritidsledare med 27 procent). I siffror innebär det en minskning med 200 till 300 gårdar. Antalet föreningsdrivna gårdar var dock oförändrat. Det innebär att det främst var de kommunala gårdarna som lades ned.¹⁵ Besparingarna och nedläggningarna av kommunala fritidsgårdar har varit mest märkbara i storstäderna eftersom föreningslivet är mindre omfattande där och fler gårdar är kommunala.

Omfördelning av resurser

Under 1990 till 2000 genomled hela fritidssektorn besparingar på 20 procent. Ändå har just den öppna ungdomsverksamheten haft oförändrade ekonomiska förutsättningar under 1990-talet. Uppenbarligen har resurserna inte gått till traditionella fritidsgårdar utan har troligen fördelats på ett större antal verksamheter och andra typer av aktiviteter. Sedan början av 1990-talet har till exempel alternativ som ungdomens hus, allaktivitetshus, musikhus och ungdomskulturhus vuxit fram.¹⁶ År 2000 fanns det drygt 130 sådana hus i Sverige¹⁷ och allt tydde då på en stadig ökning av hus under de närmaste åren. Husen byggs framför allt i mellanstora och större kommuner. Ambitionen i dessa hus är att verksamheten tydligare ska drivas av besökarna som ofta är gymnasieungdomar. Föreningsdrift är vanligare i dessa hus än på traditionella gårdar. Totalt visar detta på en omfördelning av kommunala resurser från yngre till äldre ungdomar. Samtidigt har utvecklingen under 1990-talet också inneburit att många fritids- och ungdomsgårdar har flyttat in i skolans lokaler.¹⁸ I flera kommuner samutnyttjas lokalerna för skola, fritidshem och fritidsgårdar. Man kan därmed förmoda att resurser som tidigare var avsedda enbart för högstadieungdomar nu också delas med mellanstadiebarn.

¹⁵ År 2000 var cirka 30 procent av gårdarna drivna av föreningar, jämfört med 20 procent i början på 1990-talet. Källa: "Verksamhet utan avsikt?". Svenska Kommunförbundet, 2002.

¹⁶ Precis som de traditionella fritidsgårdarna är husen kommunal ungdomsverksamhet som är frivillig för besökaren och som inte kräver medlemskap.

¹⁷ Källa: Svenska Kommunförbundets kartläggning som redovisas i "Verksamhet utan avsikt?", Svenska Kommunförbundet, 2002.

¹⁸ Dessa gårdar räknas ibland som skolans fritidsverksamhet och rymms därför inte i Kommunförbundets gårdsstatistik.

Unga har nya aktivitetsmönster

Det är inte bara de offentliga besparingarna under 1990-talet som är orsak till dagens mångfald av lokala ungdomsverksamheter och aktiviteter. Ungdomarnas aktivitetsmönster har också förändrats under 1990-talet. Antalet gårdsbesökare och antalet medlemmar i föreningar har minskat och idag träffas unga till exempel via internet och har nya önskemål på verksamheterna. Allt fler kommuner ger nu stöd till aktiviteter *utanför* föreningslivet, institutioner och fritidsgårdar.¹⁹ Många kommuner har också provat att arbeta med ungdomsråd där ungdomar får möjlighet att delta i beslut kring vilka fritidssatsningar som ska göras. Under senare delen av 1990-talet har de dystra besparingssiffrorna vänt och många kommuner gör nu en förnyad satsning på ungdomars fritid.

Från socialvårdande perspektiv till medborgarperspektiv²⁰

Sammanfattningsvis har inriktningen hos den öppna ungdomsverksamheten rört sig från ett socialvårdande perspektiv till ett medborgarperspektiv under de senaste decennierna. Det socialvårdande perspektivet framhåller att fritidsmiljöer bör skapas för den grupp av ungdomar som behöver det mest så att dessa ungdomar hindras från att utveckla negativa beteenden. Medborgarperspektivet framhåller istället att ungdomar står utanför den etablerade samhällsgemenskapen och att unga ska stärkas och tillåtas att driva sina egna frågor. Folkbildningsidén och dess speciella arbetsätt lever fortfarande starkt i den öppna verksamheten på gårdar och i ungdomshus. Inom kommunerna har det också blivit allt viktigare med målstyrning och kvalitetsarbete. Just nu är kvalitetsarbete ett mycket aktuellt område inom fritidssektorn.

Fritidsledaren blir handledare²¹

Fritidsledare arbetar alltså inte med en lika tillrättalagd verksamhet idag som tidigare. Det handlar inte om att ”ordna aktiviteter för unga” eller om att ”öppna och stänga fritidsgården”. Målen i verksamheterna är numera att fritidsledaren ska se den kompetenta individen och möta dennes behov utifrån ett professionellt och vuxet förhållningssätt. Ungdomarna ska stimuleras till egna initiativ. Brukarinflytandet ska öka och ungdomarna ska driva egna projekt. Fritidsledaren ska ofta agera som en handledare eller bidragshandläggare för att stödja ungas egna initiativ.

¹⁹ Istället ger kommunerna bidrag till exempelvis mindre konserter, resor, festivaler eller byggnation av egen lokal. För att hitta alternativ till fritidsgårdarna ger kommunerna också allt oftare ekonomiskt stöd till föreningar, samfund och näringsidkare för att de ska kunna driva exempelvis ungdomscaféer eller andra aktiviteter för unga. Källa: ”Verksamhet utan avsikt?” Svenska Kommunförbundet, 2002.

²⁰ Uppgifterna i stycket kommer från ”Verksamhet utan avsikt?”, Svenska Kommunförbundet, 2002.

²¹ Uppgifterna i stycket kommer från ”Att arbeta med kultur och fritid”, Svenska Kommunförbundet, 2003 där verksamhetsledare inom fritidsområdet har beskrivit vilken kompetens fritidsledare bör ha.

Fritidsledarna på arbetsmarknaden

Svenska Kommunförbundet har tagit fram statistik över fritidsledare anställda i Sveriges kommuner. Tabellen nedan visar att antalet fritidsledare minskade något i slutet av 1990-talet men att antalet sedan ökade under de första åren på 2000-talet. Antalet fritidsledare har ändå varit relativt konstant under de senaste tio åren. Stora neddragningar genomfördes dock under åren 1990–1995 då yrkeskåren minskade med drygt 2 000 personer.²²

Tabell 1 Antal anställda fritidsledare 1994-2003

Population: Anställda individer i november respektive år

Antal	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Summa	5729	5604	5710	5472	5901	5978	5958	6184	6382	6301

Källa: Kommunförbundets personalstatistik

Av fritidsledarna arbetade 36 procent heltid arbetade under 2003, 36 procent arbetade deltid och 29 procent var timavlönade. Denna fördelning mellan olika anställningsformer har varit förhållandevis stabil under det senaste decenniet. Under senare år tenderar dock andelen som arbetar heltid att minska och andelen som arbetar deltid att öka. Svenska Kommunförbundets personalstatistik visar också att den åldersmässiga fördelningen av fritidsledare är konstant jämfört med för tio år sedan. Andelen fritidsledare över 55 år är ungefär 12 procent både 1994 och 2003. Andelen fritidsledare i åldern 16–34 år är cirka 40 procent både 1994 och 2003.

Facklig tillhörighet

Största andelen organiserade fritidsledare finns inom Kommunalarbetareförbundet (49 procent). Svenska kommunaltjänstemannaförbundet (SKTF) organiserar 13 procent. Övriga, 38 procent, är med i andra fackförbund eller inte anslutna.²³

Vart tog dom vägen?

Varje år genomför Fritidsledarskolorna undersökningen *Vart tog dom vägen?* för att ta reda på vad eleverna gör efter avslutad fritidsledarutbildning. I den senaste undersökningen besvarade 23 fritidsledarskolor enkäten. Av svaren framgår vad de 282 studerande som lämnade utbildningen med slutintyg hade för sysselsättning i mars 2004. Cirka 40 procent av de studerande var män och cirka 60 procent var kvinnor.

²² Enligt en undersökning av Kommunalarbetareförbundet minskade antalet fritidsledare med drygt 2 000 personer mellan åren 1990 och 1995 (från 7 580 till 5 560 fritidsledare). Det är en minskning på nästan 27 procent. Under 1990-talets senare hälft ökade dock personalstyrkan med cirka 300 personer. Källa: "Verksamhet utan avsikt".

²³ Enligt kommunals personalstatistik 2005 och SKTF:s personalstatistik som gäller för personalen 2003.

Var sjätte var utanför arbetsmarknaden:

- 5 procent av fritidsledarna studerade vidare efter examen.
- 9,6 procent var arbetslösa. Det är en ökning. Arbetslöshetssiffrorna har varit extremt låga för fritidsledare under de senaste åren.²⁴

Var arbetar fritidsledarna?

Fritidsledarskolornas undersökning visar att de flesta fritidsledarna arbetar inom området fritid och kultur. Men nästan lika många arbetar på en grund- eller förskola. Fritidsgårdar är fortfarande den vanligaste arbetsplatsen för utbildade fritidsledare. Undersökningen visar att:

- 88 procent av dem som var anställda under januari 2004 hade arbetsuppgifter som var relevanta för utbildningen.
- 33,5 procent av fritidsledarna arbetade på en fritidsgård. En del av fritidsgårdstjänsterna är kombinerade med arbete på skola eller fritidsklubb/fritidshem.²⁵
- 19 procent av fritidsledarna arbetade på en skola och 10 procent arbetade på ett fritidshem. Det visar att skolan som arbetsplats ökar i betydelse.
- 13 procent hade tjänst inom omsorgen av funktionshindrade som är det tredje stora arbetsfältet. Då handlar det oftast om arbete på en särskola eller på en daglig verksamhet.
- 7 procent av fritidsledarna arbetade på behandlingshem, inom kriminalvården eller med socialt arbete.
- 4 procent arbetade inom föreningslivet och det är ett yrkesområde som minskar i betydelse.

Av dem som blev fritidsledare 2004 fick 10 personer jobb inom församlingar och 1 person i föreningslivet i övrigt. Svenska Kommunförbundets personalstatistik visar i överensstämmelse med detta att de kommunalt anställda fritidsledarna framför allt finns inom fritids- och kultursektorn men att grundskola och förskola också är viktiga arbetsgivare.

Tabell 2 Årsarbetare 2003 fördelade efter verksamhet, procent

Verksamhet	Årsarb
Fritid och kultur	51
Grundskola	21
Förskola	21
Äldreomsorg/funktionshindrade	4
Övrigt	3
Totalt	100

Källa: Kommunförbundets personalstatistik

²⁴ Andel arbetslösa (uppgifter saknas för åren 2000 och 2001) 1996: 7,8 procent; 1997: 5,0 procent; 1998: 4,6 procent; 1999: 2,8 procent; 2002: 2,5 procent.

²⁵ En intressant iakttagelse är att fritidsledare (se bland annat intervjuer i bilaga 1 med Lunds kommun och YFF) säger att fritidsgården är den arbetsplats som har lägst status bland fritidsledare.

Hög personalomsättning²⁶

Generellt sett har fritidsområdet hög personalomsättning. Det är vanligt att yngre fritidsledare arbetar några år inom yrket för att sedan utbilda sig till exempelvis sjukgymnaster, lärare eller friskvårdskonsulenter. En kommun anger att deras fritidsledare i genomsnitt stannar på sin tjänst i sex år. De dåliga arbetsvillkoren kan vara en orsak till att fritidsledare söker andra jobb. Det är vanligt att fritidsledare arbetar två kvällar i veckan och var tredje helg på en 80-procentig anställning och har en lön på 15 800 kronor. Sådana tjänster är inte särskilt attraktiva. Ökade karriärmöjligheter kan vara ett sätt att minska personalomsättningen.

Fritidsledarnas lönenivåer

Fritidsledare har generellt låga löner men det är stora regionala skillnader. I Örnsköldsvik tjänar en fritidsledare 18 600 kronor i månaden och i Lund kan samma tjänst ge 13 000 kronor i månaden.²⁷ I Lunds kommun är snittlönen för en fritidsledare 16 500 kronor och det är bara personliga assistenter, parkeringsvakter, skolmåltidsbiträden och städare som har lägre lön än fritidsledare.²⁸

Fritidsledarna har låg status

Fritidsledare upplever att de har låg status i samhället. Många upplever att arbetsgivarna sänker värdet på fritidsledarutbildningen när de anställer utbildade fritidsledare. (Situationen ser mycket olika ut i landet. I Stockholm stad är det till exempel vanligt att anställa utbildade fritidsledare medan Lunds kommun nästan enbart anställer utbildade fritidsledare.) Fritidsledarna tycker att de låga lönerna också visar att yrket inte är högt värderat och från politiskt håll lyfts nästan aldrig fritidsledare fram som en viktig yrkesgrupp. Att fritidsledarna upplever underordning är ett problem (se bland annat Mats Trondmans forskning). Många som börjar läsa till fritidsledare gör det för att de känner solidaritet med unga och vill arbeta direkt med dem. De vill arbeta ”underifrån” på fältet och många identifierar sig med ungdomar som inte trivs i skolans struktur och som är underordnade. När både fritidsledare och unga känner sig underordnade blir det en negativ spiral. Från flera håll höjs röster för att bryta fritidsledarnas underordning, till exempel genom att satsa på att höja statusen på utbildningen, högre lön och att politiker uppvärderar fritidsledarnas roll i samhället.²⁹

²⁶ Uppgifterna i detta stycke är hämtade från ”Att arbeta med kultur och fritid”. Svenska Kommunförbundet, 2003.

²⁷ Uppgifter från YFF november 2004.

²⁸ Källa: Hans-Martin Hansén, Lunds kommun, 2004.

²⁹ Källor: Eva Spets, Gällivare kommun, Marie Eriksson, Fritidsforum och Bim Hallberg, YFF med flera (se bilaga 1).

Fritidsledarnas arbetsuppgifter

Fritidsledaryrket är svårt att beskriva eftersom en stor del av arbetet består av ”osynliga saker” som är relationsskapande (som småprat, att spela spel eller baka tillsammans) och en stor del av arbetstiden går åt till förberedelser av verksamheten, möten och administration. Det visar den studie som Diana Pettersson Svenneke, vid Skarpnäcks folkhögskola, och Mats Havström, vid Göteborgs folkhögskola, har genomfört. I studien fick 20 fritidsledare som har gått fritidsledarutbildningen, beskriva vad de anser vara kärnan i sitt arbete. Svaren kan sammanfattas så här:³⁰

- Se och bekräfta alla som kommer till gården. Identifiera och tolka deras behov.
- Göra det möjligt för ungdomarna att utveckla sin egen fritid och förverkliga sina idéer. Motivera till en positiv fritid.
- Skapa goda relationer till och mellan besökarna, observera relationer och samspel.
- Främja utvecklingen, få ungdomarna att tänka själva.
- Vara ett bollblank för att diskutera omvärlden och livet och fungera som en vuxen rådgivare. Att vara en länk till samhället.

Kraven på fritidsledarna ökar

Inom kommunerna upplever flera verksamhetsledare att det numera är svårt att hitta rätt personal till fritidsgårdsverksamheten. Inom ramen för ett arbete kring kommunernas personal- och kompetensförsörjning fick Camilla Thorn Wollnert i uppdrag av Svenska Kommunförbundet att göra en studie av några fritidsförvaltningars syn på personalförsörjningsfrågorna.³¹ Hon har intervjuat verksamhetsledare i 13 kommuner.³² Verksamhetsledarna har svårt att beskriva exakt vad fritidsledarna ska kunna men både breddad och fördjupad kompetens efterfrågas. Fritidsledare ska kunna jobba med lite av varje och ha lika delar av god utbildning, personlig talang och användbara erfarenheter. Fritidsledaren ska vara ledare, administratör, psykolog, kulturpedagog, folkbildare, specialist inom ungdomskulturella områden eller inom idrott och vara den goda förebilden – i en och samma person. Var verksamhetsledarna lägger tyngdpunkten på sina kompetenskrav varierar, men rent generellt söker de inte den traditionella fritidsledaren utan tycker att kulturpedagoger bör få större tillträde till fritidsgårdarna. (Synpunkterna överensstämmer med det som lyfts fram i intervjuerna, se bilaga 1.)

³⁰ Källa: Tidningen *Fria Tider* nr 4 år 2004.

³¹ Studien heter ”Att arbeta med kultur och fritid. En studie av professioner i förändring”, 2003.

³² De kommuner som ingår i studien verkar under olika förutsättningar och representerar åtta olika kommuntyper från norr till söder: Förortskommuner: Botkyrka, Nacka, Vallentuna. Större städer: Lund, Västerås. Medelstora städer: Falkenberg. Industrikommuner: Trollhättan. Landsbygdskommuner: Töreboda. Glesbygdskommuner: Krokomb, Lycksele. Övriga större kommuner: Kalix, Leksand. Övriga mindre kommuner: Söderköping.

Social kompetens och personlig mognad

Många av verksamhetsledarna i studien menar att fritidsledaryrket kräver en socialpedagogisk utbildning i kombination med personlig talang och mognad. Den viktigaste uppgiften för fritidsledaren är att föra det goda samtalet med ungdomarna. Generellt sett är alltså de mest efterfrågade fritidsledarna de som kan arbeta med bärande relationer, med samtalsmetodik och som kan ta emot ungdomar utan krav på särskild aktivitet. Därför måste nyutexaminerade vara mer insatta i den öppna verksamhetens särskilda förutsättningar och de måste få träning och utbildning i samtalsmetodik. En viktig kompetens hos fritidsledaren är självkänedom och att fritidsledaren är trygg och kan sätta ungdomarna i centrum. Fritidsledaren ska ha en genomarbetad uppfattning i frågor som rör relationer, rasism, alkohol och demokrati. De ska kunna till ställning till om, när och hur de ska påverka ungas värderingar och attityder. Fritidsledaren ska kunna profilera de värderingar som gäller i verksamheten och vara tydlig med gränssättning. Det är emellertid viktigt att fritidsledaren inte ser sig själva som socialarbetare eller ägnar sig åt behandlingsvård.

Omvärldskunskap och insikt i ungdomskulturen

Det är en fördel om fritidsledaren utöver sin socialpedagogiska kompetens även har kännedom om de nya kulturuttryck och konstformer som är populära i ungdomsgruppen. Fritidsledarna ska kunna analysera sin omvärld och fånga upp rörelser och trender i tiden och gärna ha någon specialistkompetens inom kultur-, medie- eller idrottsområdet eller inom informationsteknik.

Teoretisk tänkande

I studien framkommer det att fritidsledare bör vara tränade att tänka teoretiskt, kunna ta till sig arbetsmodeller och se de stora sammanhangen. De ska kunna arbeta med kvalitativt utvecklingsarbete, kunna använda utvärderingstekniker och kvalitetsbegrepp. De ska också kunna göra beräkningar och skriva rapporter. Verksamhetsledarna efterfrågar också förmåga att delta i projektarbete och projektledning, förmåga att söka bidrag, kompetens att vara ledare och kännedom om EU.

Kunskap om kommunen och fritidsgårdens uppdrag

I studien efterfrågas fritidsledare som har en fördjupad kännedom om kommunernas fritidsuppdrag. Fritidsledarna ska kunna delta i kommunala samrådsgrupper, driva fritidsfrågor i olika sammanhang och förankra idéer hos den politiska ledningen. De ska också kunna informera allmänheten om fritidsgårdens verksamhet på ett korrekt sätt. Fritidsledarna bör därför ha en tydlig bild av samhället och känna till sin kommun och närområdet. Fritidsledaren ska kunna förstå sin verksamhet i ett vidare sammanhang såväl på ett lokalt plan som på ett internationellt plan.

Fritidsledarutbildningen

Fritidsledarutbildningen har i mångt och mycket sett likadan ut sedan 1969 då en statlig utredning (SULU) kom fram till att fritidsledarutbildningen skulle vara tvåårig, att skolorna skulle ha gemensamma antagningsregler och att utbildningen skulle förläggas till folkhögskolorna.

Höjdpunkten var på 1980-talet

År 1980 stod fritidsledarutbildningen på topp och utbildningen bedrevs på 38 skolor.³³ Idag finns det 27 fritidsledarskolor. Våren 2005 startar ytterligare en fritidsledarutbildning på Gotlands folkhögskola. Fritidsledarskolorna har gjort en sammanställning över rekryteringen till utbildningen under åren 2001 till 2004.³⁴ Antalet sökande och antalet kursdeltagare minskade de första åren. År 2004 tycks den trenden ha vänt. De sökande ökade från 902 (år 2003) till 919 (år 2004). Antalet kursdeltagare har också ökat:³⁵

Tabell 3 Antal kursdeltagare i fritidsledarutbildning 2001–2004

<u>År</u>	<u>Antal</u>
2001	1 035
2002	933
2003	834
2004	872

Källa: Fritidsledarskolorna

Skolor med olika profiler

De 27 fritidsledarskolorna har en gemensam kursplan men olika profiler. Systemet bygger alltså på att fritidsledare kan behöva flytta till orter där just deras kompetens/profil efterfrågas i arbetslivet. I stort är dock de 27 fritidsledarutbildningarna mer lika än olika varandra. Idag finns störst koncentration av fritidsledarskolor i Småland och Västergötland. De två nordligaste fritidsledarskolorna ligger i Jämtland. Tidigare fanns fritidsledarutbildningar även i Kalix och Vindeln (utanför Umeå), men de är nedlagda. Det betyder att det är ont om fritidsledarutbildningar i norra delen av Sverige. (I bilaga 2, finns en förteckning över fritidsledarskolornas profiler och geografiska placering från söder till norr.)

³³ Källa. *Tidningen Fria Tider nr 4, 2004* som refererar till *Sveriges Folkhögskolelärares Tidning*.

³⁴ Under perioden minskade antalet fritidsledarskolor från 32 till 27.

³⁵ Siffrorna har tagits fram för Fritidsledarskolornas verksamhetsberättelse 2004. Kontakt: Per-Arne Höög.

Efterfrågar ökat fokus på öppen verksamhet

De intervjuer som har genomförts med anledning av den här rapporten visar att de tillfrågade kommunerna tycker att alldeles för få utbildningar har inriktning mot öppen verksamhet på fritidsgården – som trots allt är det vanligaste arbetsområdet för fritidsledare. Flera av de intervjuade anser också att profileringen mot till exempel friluftsliv eller medier inte tillför särskilt mycket. De vill hellre att utbildningarna har fokus på öppen verksamhet och inriktar sig på bärande relationer, samtalsmetodik och vardagligt arbete (se bilaga 1).

Olika hög kvalitet på utbildningarna

Av intervjuerna framgår också att både arbetsgivare och utbildare uppfattar att det finns ett A- och ett B-lag inom fritidsledarutbildningarna. Vissa av utbildningarna håller inte måttet utan tar in obehöriga sökande och har låga krav på sina studerande. Några kommuner rekryterar bara fritidsledare från vissa utbildningar. Ett problem är att det inte finns någon statlig eller annan kontroll av utbildningarna och att fritidsledarutbildningarna inte kan eller inte bör kontrollera varandra internt.³⁶ Just nu diskuterar Fritidsledarskolorna emellertid möjligheten att ta fram gemensamma verktyg för att kvalitetsutvärdera utbildningen.

Oro över lägre ambitionsnivå hos eleverna

Det finns också en oro över att ambitionsnivån hos dem som studerar till fritidsledare har sjunkit under de senaste tio åren. Hans-Martin Hansen, på Lunds kommun, anser att rekryteringen till fritidsledarutbildningarna till viss del har havererat. För tio år sedan ville många som sökte sig till fritidsledaryrket till exempel arbeta i föreningslivet eller med friskvård. Idag finns lokala högskolor som utbildar i friskvård, idrottsvetenskap och andra närliggande områden. Det innebär att många av dem, som för tio år sedan skulle ha valt fritidsledarutbildningen, istället söker till högskolorna. Högskoleutbildning ger dessutom högre lön. Hans-Martin Hansens slutsats är att många av de mer ambitiösa söker sig till andra utbildningar idag. Personal inom Fritid Lund som har föreläst på fritidsutbildningarna vittnar i enlighet med detta om att flera av dem som idag söker till fritidsledarutbildningarna på folkhögskolorna har lägre motivation och kunskapsnivå än tidigare. Fritidsledarskolornas årliga undersökning *Vart tog dom vägen?* för 2004 visar också att allt fler elever inte blir färdiga med sin utbildning utan har rester. Vanligen är det examensarbetet som inte blir klart.

³⁶ Tidigare övervakades folkhögskolorna av Kungliga Skolöverstyrelsen (SÖ).

Fritidsledarutbildningens framtid

En förändring av fritidsledarutbildningen har diskuterats i många år. Framför allt har diskussionen handlat om att förlänga utbildningen till tre år och om utbildningen ska flyttas till högskolan eller inte. Åsikterna om det senare är starka och går isär.³⁷

Högskola eller folkhögskola?

Bland dem som intervjuats för den här rapporten lyfter flera fram fördelarna med att behålla fritidsledarutbildningen på folkhögskolorna. Argumenten för att lägga fritidsledarutbildningen på en folkhögskola är främst det folkbildande perspektivet, den processinriktade pedagogiken och att folkhögskolan även kan rekrytera personer med låga betyg men som är intresserade av yrket. Argumenten mot att lägga utbildningen på en folkhögskola är att utbildningar där ger lägre status (inga högskolepoäng), att utbildningen är på för låg nivå och att folkhögskolornas organisation försvårar utvecklingsarbetet. Argumenten för att lägga utbildningen på en högskola är främst att statusen höjs, att högskolan ger ökade möjligheter att specialisera sig, att de har en specialiserad lärarkår och därmed högre nivå på undervisningen (mer teoretiskt och analytiskt), att de har ökade möjligheter till fortbildning och ökad koppling till forskning. Argumenten mot att lägga utbildningen på en högskola är att utbildningen blir för teoretisk och fjärrar sig från den praktiska verkligheten. De flesta av dem som vill behålla utbildningen på folkhögskolorna vill att nivån på utbildningen ska höjas, att utbildningen ska förlängas och att samarbetet med högskolan och den forskning som bedrivs där ska förbättras. Nedan finns en kortfattad sammanställning av de synpunkter som kommit fram i intervjuerna (se bilaga 1).

³⁷ De som själva har utbildat sig på en högskola tenderar att förespråka att fritidsledarutbildningen förläggs till högskolan. De som själva är utbildade på en folkhögskola tenderar att förespråka att utbildningen ligger på folkhögskolan.

Olika aktörers argument för att lägga fritidsledarutbildningen på en folkhögskola

- *Gotlands kommun/Gotland's folkhögskola:* Utbildningen ska vara treårig, ligga på folkhögskolorna men få ökad status genom samarbete med högskolan.
- *Stockholm stad:* Folkhögskolans pedagogik passar bäst för utbildningen av fritidsledare eftersom den bygger på gruppdynamik och laganda. Fritidsledare måste bli bättre på att teoretisera och reflektera över verksamheten, men ska i grunden vara ”doers”. Öka samarbetet med högskolor för att få forskningsanknytning.
- *Svenska kyrkan:* Folkhögskolans processinriktade metodik passar för fritidsledare. Personer som utbildas på högskolenivå kommer inte att hitta lämpliga arbetsuppgifter i församlingarna.
- *Studiefrämjandet/Valla folkhögskola:* Folkhögskolan har en friare pedagogik, närhet till verksamhetsnivån och etablerade kontakter med kommuner och frivilligorganisationer. Gör utbildningen treårig och öka samarbetet med högskolorna.
- *YFF:* Gör utbildningen treårig. Stärk folkbildningsperspektivet och öka fokus på sociologi, psykologi och kvalitetsarbete.
- *Fritidsforum:* På folkhögskolorna finns folkbildningstraditionen – det är en pedagogik som passar fritidsledare som ska arbeta som handledare åt unga. Förläng utbildningen till 2,5 eller 3 år. Öka forskningen på området för att höja statusen.
- *Diana P Svenneke/Fritidsledarskolorna/Skarpnäcks folkhögskola:* Svårt att avgöra om folkhögskolan eller högskolan blir bäst, men ur kvalitetssynpunkt ska utbildningen ligga kvar på folkhögskolorna. Pedagogiken och kulturen på folkhögskolan fungerar mycket bra för utbildningen av fritidsledare (folkbildningsperspektiv, grupprocesser, människosyn och samhällssyn). Förläng fritidsledarutbildningen så att den blir 2,5 eller 3 år. Det finns dock organisatoriska svårigheter med att behålla utbildningen på folkhögskolorna.

Olika aktörers argument för att förlägga fritidsledarutbildningen till en högskola

- *Gällivare kommun:* Läggt fritidsutbildningen på högskolan för då skulle yrkets status öka. Låt förskollärare, fritidspedagoger och fritidsledare läsa tillsammans. Folkhögskolans utbildningar associeras med specialutbildningar för personer med läs- och skrivsvårigheter och ger därmed lägre status.
- *Lunds kommun:* Inför ett treårigt högskoleprogram, arbeta för en tydligare forskningsanknytning och en specialiserad lärarkår. Folkhögskolorna utbildar på för låg nivå – fritidsledarna kan idag inte teoretisera, reflektera och utvärdera sin verksamhet.
- *KFUM-KFUK:* En högskoleutbildning ger ökad status och ökade möjligheter att välja inriktning.

Utbildningar på högskolenivå idag

På högskolenivå finns utbildningar med inriktning mot fritid. Luleå tekniska universitet har fristående kurser, nätkurser och distanskurser i ”fritidsvetenskap”. På Lunds universitet finns utbildningsprogrammet ”fritidsarbete och fritidskultur” på 120 poäng och hösten 2005 startar utbildningen ”leisure management” vid Malmö högskola. Vid Umeå universitet finns ”fritidspedagogutbildning”.³⁸

Hela utbildningssituationen måste ses över

Idag finns ett stort behov av att utöka utbudet av utbildningar för blivande och yrkesverksamma fritidsledare. Idag finns ingen *fortbildning* som är direkt kopplad till grundutbildningen³⁹ och det finns få fortbildningsanordnare. Fortbildning behövs både för utbildade, för utbildade som arbetet några år i yrket och för personer med specialistkompetens (till exempel musikpedagoger) som ska börja arbeta som fritidsledare. En fråga är vem som ska åta sig att driva fortbildningar då det rent organisatoriskt kan vara svårt att förlägga dem på folkhögskolorna. Det är också angeläget att se över situationen när det gäller *distansutbildningsmöjligheter* – både för grundutbildning och för fortbildning, särskilt med tanke på fritidsledare som arbetar i norra Sverige och som har mycket lång resväg till närmaste fritidsledarutbildning i dagsläget. Även *lärarutbildningen* och *föreståndarutbildningen* behöver ses över (läs intervjun med Diana Pettersson Svenneke i bilaga 1).

Samverkan

I intervjuerna som har gjorts med anledning av den här rapporten framgår det att fritidsledarutbildningarna har utbildningsråd där arbetsgivare och samarbetspartner ingår. Utbildningsråden fungerar olika bra på olika skolor.⁴⁰ Intervjuerna visar att det finns önskemål om ett ökat samarbete mellan fritidsledarutbildningarna, högskolorna, arbetsgivarna och studieförbunden. Det finns också behov av ökade kontakter mellan yrkesverksamma fritidsledare och sociala myndigheter, polis, fältarbetare, skolpersonal och andra pedagoger.

³⁸ Finns fler? Varken fritidsvetenskap eller fritidspedagogik går att hitta på Högskoleverkets hemsida www.studera.nu. Det är alltså inte en framkomlig väg för att kartlägga fritidsutbildningar på högskolenivå.

³⁹ Men i Göteborg pågår försök med en 2,5 år lång fritidsledarutbildning som ska följas av en separat fördjupningstermin.

⁴⁰ Till exempel har Svenska kyrkans fritidsledarutbildning nära kontakt med pastoraten och ett fungerande utbildningsråd finns till exempel på Valla folkhögskola.

Perspektiv från kommunerna

Sveriges Kommuner och Landsting prioriterar frågan om personal- och kompetensförsörjning inom de kommunala verksamheterna högt. Frågan om fritids- och ungdomsledare har fått särskild prioritet, bland annat på grund av att flera kommuner har signalerat rekryteringsproblem och kompetensutvecklingsbehov inom sektorn.

Under vintern 2004/2005 genomförde Svenska Kommunförbundet/Sveriges Kommuner och Landsting i samverkan med Ungdomsstyrelsen en enkätundersökning om yrkeskåren fritids-/ungdomsledare anställda i lokal ungdomsverksamhet. Enkäten sändes ut till 30 kommuner.⁴¹ Materialet bygger på svar från föreståndare/verksamhetsledare, personalgrupper/arbetslag, enhetschefer samt styrelserepresentanter för enskilda verksamheter. Totalt besvarade 26 kommuner 54 enkäter.

Enkätsvaren

Typ av verksamhet

Av de 54 besvarade enkäterna kom 46 svar från traditionell fritids-/ungdomsgårdsverksamhet, 6 kom från ungdomens hus, allaktivitetshus eller liknande, 2 kom från annan typ av verksamhet som till exempel grannskapsarbete.

Huvudman

Kommunen är huvudman för 48 av de verksamheter som har skickat in besvarade enkäter. Fem av dem har en förening som huvudman. Samtliga föreningsägda verksamheter är traditionella fritids-/ungdomsgårdar. Samtliga ungdomens hus/allaktivitetshus har kommunen som huvudman.

Aktuell utbildningsbakgrund bland personalen

På frågan om vilken utbildningsbakgrund den nuvarande personalstyrkan har varierade svaren kraftigt. De flesta beskriver att personalgruppen är sammansatt av personer med olika utbildningsbakgrund, från gymnasial utbildning till högskoleutbildning.

Nio verksamheter anger att deras fritidsledare enbart har gymnasial utbildning medan 13 anger att deras fritidsledare har fritidsledarutbildning eller motsvarande. Endast en verksamhet redovisar att samtliga fritidsledare har högskoleutbildning.

⁴¹ Alvesta, Arvidsjaur, Malmö, Degerfors, Enköping, Eskilstuna, Fagersta, Falkenberg, Flen, Gotland, Halmstad, Mölndal, Helsingborg, Karlstad, Kumla, Lidköping, Luleå, Mörbylånga, Norrköping, Nyköping, Rättvik, Skara, Strömsund, Svenljunga, Söderköping, Södertälje, Trelleborg, Umeå, Västerås och Östersund.

Framtida behov av kompetens

Verksamheterna ombads att värdera behovet av framtida kompetens inom tre olika ämnesområden. Områdena var kultur/estetik, socialkunskap/psykologi och föreningserfarenhet. De fyra svarsalternativen var *mycket viktigt*, *viktigt*, *mindre viktigt* och *oviktigt*. Dessutom ställdes en öppen fråga om andra viktiga kompetenser.

- Verksamheterna värderar socialkunskap/psykologi högst av de fyra områdena. Nästan två tredjedelar, 62 procent, menar att denna kompetensinriktning är *mycket viktig* för framtiden. Drygt en tredjedel, 38 procent, anser att kompetensinriktningen är *viktig*. Ingen verksamhet beskriver dessa kompetenser som *mindre viktiga*.
- Erfarenhet från föreningslivet lyftes fram som en *mycket viktig* kompetens i framtiden av 22 procent av verksamheterna. Å andra sidan bedömer knappt 20 procent den typen av kompetens som *mindre viktig* medan 59 procent beskriver föreningskompetens som *viktig*.
- Lägst värderad av verksamheterna är kultur-/estetisk kompetens. Denna kompetens anges som *mycket viktig* av 20 procent, av 67 procent som *viktig* och av 13 procent som *mindre viktig*.

Andra viktiga kompetensområden för fritidsledarutbildningen som anges av verksamheterna:

- Beteendevetenskap.
- Pedagogik, kännedom om olika kulturer och vad det innebär konkret att arbeta med integration.
- Ledarskap i ”öppen verksamhet”.
- Ledarskap, ej med anknytning till akademiska utbildningar (till exempel handledning i förhållningssätt).
- Ledarskap som fortbildning på högskola med akademiska poäng.
- Fritidsvetenskaplig utbildning. Till exempel fritiden i förändring, fritidens roll i dagens samhälle, att leva i utanförskap, ungdomarnas roll i samhället.
- Kunskap om forskning kring fritiden.
- Kunskap om metoder som går att använda i mötet med ungdomar från olika kulturer.
- Kunskap i grannskaps- och områdesarbete.
- Kunskap om hälsa, coachning och konfliktlösning.
- It-kunskap.
- Kunskap om etik och moral.
- Kännedom om områdesbaserat arbete och fältarbete.
- Kännedom om internationella projekt.

Önskemål om personalens framtida utbildningsbakgrund

Av de 54 verksamheterna besvarade 53 frågan om vilken utbildningsbakgrund personalen bör ha i framtiden. Det var möjligt att kryssa i flera olika svarsalternativ. Fyra verksamheter svarar att det räcker med gymnasieutbildning, 45 svarar att de vill ha fritidsledarutbildning eller annan folkhögskoleutbildning och 10 svarar högskoleutbildning som framtida utbildningsbakgrund.

Av de verksamheter som har svarat på det öppna svarsalternativet *annat* finns följande önskemål:

- Krav på högskoloutbildning för att höja statusen på yrket och kunna ge "specialistkunskaper".
- Att fritidsledarutbildningen kompletteras med kurser från högskolan, till exempel sociologi, kultur, kommunikation och pedagogik.
- Att fritidsledarutbildningen blir godkänd som högskoleutbildning.
- Att fritidsledarutbildning + högskolepoäng ger specialkompetens.
- Möjlighet till socialpedagogutbildning.
- Att personlig lämplighet och erfarenhet styr mer än utbildning vid arbete med ungdomar.
- Att ansvariga ledare och chefer utbildas inom ungdomsgårdsverksamhet och projekt.

Vilken utbildningsanordnare har kommunen/organisationen kontakt med idag?

Svarsalternativen var: *fritidsledarutbildningen, annan folkhögskoleutbildning, högskola* eller *annan utbildningsanordnare*. De flesta verksamheterna, 42 stycken, anger att de har kontakt med minst en av de nämnda utbildningsanordnarna, flera har kontakt med mer än en utbildningsanordnare. Vanligast, 31 stycken, är kontakter med fritidsledarutbildningen, 16 svarar att de har kontakt med en högskola, 2 svarar att de har kontakt med annan folkhögskoleutbildning och 9 beskriver att de har kontakt med någon annan utbildningsanordnare.

Av de med kontakt med annan utbildningsanordnare märks:

- Barn- och fritidsprogrammet på gymnasienivå
- Fritidsforum
- SUF
- Interna utbildningar inom föreningen (föreningsdrift)

Värdering av fritidsledarutbildningen

Verksamheterna ombads värdera fritidsledarutbildningen utifrån tre olika aspekter; utbildningens allmänna betydelse, utbildningens relevans för den egna verksamheten samt om utbildningen ansågs räcka till i framtiden. Svarsalternativen var: *ja, nej* och *tveksamma*. På frågan om det är betydelsefullt att utbildningen finns överhuvudtaget svarar 90 procent av verksamheterna ja, 2 procent svarar nej och 8 procent är tveksamma. På frågan om dagens fritidsledarutbildning är relevant för den egna verksamheten svarar 51 procent ja, 8 procent nej och 41 procent är tveksamma. Och på frågan om utbildningen räcker till i framtiden svarar 15 procent ja, 26 procent nej och 57 procent är tveksamma.

Utformning av framtida utbildning för yrkesområdet

I enkäten gavs verksamheterna möjlighet att lämna en beskrivning på vad som behövs i den framtida utbildningen för att den ska tillgodose verksamhetens behov:

- Fritidsledarutbildning som kombineras med högskola.
- Fritidsledarutbildningen ska helst ligga under högskolan och utformas specifikt efter områdets behov, den sociala strukturen och kulturen.
- Fritidsledarutbildningen bör bli en föreståndarutbildning
- Tydlig koppling till socionomkompetens.
- Kombinera teori och praktik. Social, pedagogisk och psykologisk inriktning med mycket praktik. Tydligare inriktning på tonåringars beteende.
- Anpassa utbildningen efter önskemål från marknaden, exempelvis riktad utbildning mot fritidsgårdsverksamhet eller riktad utbildning mot öppenvård eller liknande.
- Mer fokus på ledarskap och det främjande arbetet i öppen verksamhet och på fritidsgårdar, till exempel personalledning, projektledning, utvärdering, budget/företagsekonomi, konflikthantering, demokratifrågor, jämställdhet och beteendevetenskap.
- Tydligare mångfaldsperspektiv.
- Estetisk inriktning med tonvikt på olika kulturer.
- Motsvarande fritidspedagogutbildningen men med inriktning på fritidsverksamhet. Arbeta med öppen ungdomsverksamhet, genuskunskap, ungdomskulturer, projektkunskap, administration, pedagogik, sociologi med mera.
- Öppen ungdomsverksamhet måste bli viktigare.
- Samarbete med andra yrkesgrupper och föreningar ska betonas.
- Projekt som arbetsform bör ingå.
- Bättre samordning under utbildningen med de olika praktikplatserna. Alla, eleven/praktikanten, utbildningsplatsen och praktikplatsen lär sig mer av detta.
- Bättre kontakt med forskare ökar forskningsintresset kring verksamheten.
- Höj inträdesåldern från 18 till 20 år. Gärna personlig intervju med de sökande.
- Ständig kompetensutveckling av personalen.
- Utveckla pedagogiska metoder för möten, ta tillbaka auktoriteten och våga stå för det vuxna.
- Fokus på att kunna använda traditionella gårdsverksamheter och kulturaktiviteter som redskap i ett socialt och främjande arbete bland ungdomsgrupper.
- Kunskap om hur man arbetar tillsammans med andra aktörer.
- De som är ute på fältet kan berätta mer om konkret om sina verksamheter vid utbildningar.
- Stor vikt bör läggas på gruppsykologi och att eleverna utbildas i förebyggande arbete.
- Ungdomsledaren ska vara coach, en modern ledare som stöttar ungas egna initiativ. Goda egenskaper är samhällsengagemang med stort hjärta för ungas skapande, musik/ljudteknik, publikarbete, film, artistförmedling osv.
- I utbildningen bör det ingå hur man som ledare möter de problem som tonåringar i nya familjebildningar kan ha, även föräldrautbildning. En stor del av gårdsbesökarna lever med ensamstående föräldrar eller i nya familjebildningar.

Kommunenkätens slutsatser i punktform

Enkätsvaren återspeglar relativt väl den vedertagna bilden av ungdoms-/fritidssektorns verksamheter och yrkeskårer.

- Verksamheterna som har besvarat enkäten värderar folkhögskoleutbildning högt och förmodligen därför även den praktiska inriktningen på yrkeskompetensen. De vill dock ha en tydligare inriktning mot den öppna ungdomsverksamheten med tillämpade kunskaper och fler eller längre praktikperioder.
- Många av dem menar att högskoleutbildning krävs i framtiden, men de flesta hävdar att fritidsledarutbildningen ändå är mest adekvat. En mix av praktisk folkhögskoleutbildning och spetskunskap från högskolekurser ser ut att vara en allmän önskan.
- Fritidsledarutbildningen som bedrivs idag uppskattas överlag. Däremot ökar skepsisen på om dagens utbildning är relevant för framtiden. Fler är negativt än positivt inställda till att den är det. Fritidsledarutbildningen som företeelse får således stöd, men dess relevans för dagens och morgondagens verksamhet ifrågasätts.
- Överlag verkar det finnas en vilja att höja kunskapsnivån inom sektorn i en viss riktning. Verksamheterna talar mycket om teoretisk/akademisk kunskap eller tillämpad verksamhetskunskap, mindre om erfarenhetsbaserad kunskap eller särskilda talanger (även om vissa svar efterfrågar kunskap i till exempel moralfrågor).
- Kompetens för att hantera förväntade problem och konflikter efterfrågas i större utsträckning av verksamheterna än kompetens kring ungas skapande aktiviteter och egna organisering. Det finns således ett övervägande problemorienterat synsätt på målgruppen och de behov som finns i och runt gruppen unga.
- Mångkulturella frågor, integrationsfrågor och internationellt projektarbete är det som mest efterfrågas som viktiga kunskaper för yrkesgruppen fritids-/ungdomsledare.
- Forskning/kunskapsuppbyggnad efterfrågas som stöd för verksamheterna och yrkesområdet.

Sammanfattande kommentarer

För att kunna ta ställning till hur fritidsledarutbildningen kan utvecklas måste man utgå från hur fritidsledarnas framtida arbetsituation kommer att se ut. Vilka är de politiska målen/den politiska viljan, arbetsgivarnas behov och inte minst ungdomarnas behov och önskemål? Vilken utbildning krävs för att fritidsledarna ska kunna möta dessa anspråk och på vilka arenor kommer de att arbeta?

Enkäten och intervjuerna visar på stora utmaningar. De pekar på att kvalitetsnivån och den geografiska spridningen är ojämn bland utbildningsinstitutionerna. Det finns en tendens till vikande underlag för att rekrytera till fritidsledarutbildningen. Önskemål finns också från arbetsgivarna om kompletterande utbildningar på högskolenivå.

För att stärka möjligheterna för ett utvecklingsarbete bör ett antal frågor klargöras.

1. Vem ansvarar för att skolorna håller en hög nivå så att eleverna examineras med hög kompetens? Vem tar ansvar för att hela kedjan fungerar – från grundutbildning, till fortbildning för utbildade/outbildade fritidsledare, enhetschefer/föreståndare, lärarutbildning och forskningsnivå?
2. Har folkhögskolorna förutsättningar möjlighet att ta ansvar för en utökad yrkesutbildning med kompetenta lärare, kvalificerade bibliotek, fortbildningsmöjligheter, distansundervisning och forskningsanknytning? Finns det ekonomiska resurser för detta och finns intresset för att stärka utbildningen bland folkhögskolornas huvudmän?
3. Finns intresse och förutsättningar att etablera nya utbildningar för fritidsledare på högskolenivå?
4. Hur kan man på bästa sätt ta till vara ungas synpunkter på ungdomsledarnas roll, funktion och betydelse?

Bilaga 1 Synpunkter från arbetsgivare, utbildningsanordnare och centrala aktörer

Innehåll	sida
Synpunkter från Svenska Kommunförbundet	2
Synpunkter från Lunds kommun	3
Synpunkter från Stockholm stad	6
Synpunkter från Gällivare	9
Synpunkter från Gotlands kommun och Gotlands folkhögskola	11
Synpunkter från Svenska kyrkan	13
Synpunkter från Studieförbundet (och Valla folkhögskola).	17
Synpunkter från KFUK-KFUM – Triangelförbundet	19
Synpunkter från Diana Pettersson Svenneke + kontakter Fritidsledarskolorna	21
Synpunkter från Yrkesföreningen För Fritidsledare (YFF)	26
Synpunkter från Fritidsforum	28

Bilaga 1 Synpunkter från arbetsgivare, utbildningsanordnare och centrala aktörer

Synpunkter från Svenska Kommunförbundet

Källa:

- Intervju med *Fredrik Gunnarsson* den 26 november 2004. Han jobbar på Svenska Kommunförbundet, Fritid, med ungdomspolitik, föreningsfrågor och öppen fritidsverksamhet. Tfn 08-452 79 93, 070-537 41 58 eller fredrik.gunnarsson@svekom.se

Brist på kommunikation mellan aktörerna

Fredrik Gunnarsson på Svenska Kommunförbundet upplever att kommunerna är bekymrade över fritidsledarutbildningarna och den bristande tillgången på kvalificerad personal. De har svårt att hitta rätt personer till de jobb som finns för fritidsledare idag. Inom vissa kommuner menar man att det bara är några av fritidsledarskolorna som utbildar tillräckligt kompetenta fritidsledare. Ett stort bekymmer är bristen på kontakt mellan verksamheter, utbildningar och arbetsgivare. En bättre kommunikation om utbildningarna är nödvändig för att få veta vilka kompetenser som behövs bland fritidsledare nu och i framtiden.

Fritidssektorn är defensiv

Sektorn agerar defensivt, säger Fredrik Gunnarsson. Vi alla – verksamheter, utbildningar och arbetsgivare – har alla svårt att ändra vårt tankesätt om unga människors fritid. Diskussionen har fastnat i den ordning som gäller idag. Det finns dock förändringskraft inom sektorn – vilket märks inte minst genom de nya arbetssätt som används i ungdomshus och andra nya verksamhetsformer. Den förändringskraften måste komma fram bättre, menar Fredrik Gunnarsson.

Arbeta för ökade kontakter inom sektorn

Svenska Kommunförbundet bör vara med och bygga nätverk och lokala strukturer för att arbetsgivare, utbildningar och verksamheter ska få bättre kontakt med varandra och därmed kunna skapa en gemensam utbildningsstrategi. Svenska Kommunförbundet roll kan vara att ordna konferenser och andra mötesplatser för kommunerna, samt ha kännedom om olika nätverk i branschen och förmedla kontakt mellan dessa. Kommunförbundet kan också hålla sig ajour med vilka aktörer som bedriver forskning och tillgängliggöra forskningen för medlemmarna.

Bilaga 1 Synpunkter från arbetsgivare, utbildningsanordnare och centrala aktörer

Synpunkter från Lunds kommun

Källa:

- Telefonintervju med *Hans-Martin Hansen*, den 16 november 2004. Han är fritidschef i Lunds kommun. Tfn 046-35 63 40, 070-676 66 19 eller Hans-Martin Hansen.hansen@lund.se

Lätt att rekrytera fritidsledare i Lunds kommun

Lunds kommun blev utnämnd till Årets ungdomskommun 2004. Kommunen har gott rykte och det beror på att man inte har skurit ned på ungdomsverksamheten. Lunds kommun driver 18 anläggningar (bland annat fritidsgårdar och bygglekar). Det finns också en icke-kommunal hemgård och två 4H-gårdar som Fritid Lund finansierar. Alla stadsdelar och byar i kommunen, utom en, har en egen fritidsgård. Hans-Martin Hansen tror att det är unikt i landet. Det goda ryktet gör det lätt att rekrytera fritidsledare. Det är alltid många sökande till de lediga jobb som utannonseras – trots att snittlönen bara är 16 500 kronor i månaden för en fritidsledare¹

Lunds kommun anställer utbildade fritidsledare

I Lunds kommun anställer man nästan bara utbildade fritidsledare. Ibland anställs även de som inte är utbildade fritidsledare som till exempel musikpedagoger eller danspedagoger. Ett problem är dock att de yrkesgrupperna har krav på högre löner. Av kommunens fritidsledare väljer 10 procent att lämna yrket och börja en annan utbildning. Ett annat problem, om än inte så vanligt, är att fritidsledarna väljer att arbeta på fritidshem istället för på fritidsgård. Anledningen är att fritidshemmen innebär arbete på dagtid, medan fritidsgårdar oftast är öppna på eftermiddagar och kvällar.

Ökad samverkan med andra yrkesgrupper

Hans-Martin Hansen tycker att fler yrkesgrupper skulle kunna samverka kring ungdomarnas fritid. Han jämför med ungdomspsykiatrin där fler yrkesgrupper samarbetar kring de unga. Inom fritidsverksamheten behövs personer med kompetens inom informationsteknologi, musik, dans och teater. Hans-Martin Hansen skulle gärna se ett samarbete med till exempel Kulturskolans pedagoger – de har tidigare varit handledare åt kommunens fritidsledare.

Rekryteringen till utbildningarna har havererat

Hans-Martin Hansen anser att rekryteringen till fritidsledarutbildningarna till viss del har havererat (så är inte fallet med rekryteringen till lärarutbildningen eller förskollärarytutbildningen som ligger på högskolenivå). De flesta av dem som började på fritidsledarutbildningarna för tio år sedan ville inte arbeta i öppen verksamhet. De ville istället jobba i till exempel föreningslivet eller med friskvård. Idag finns lokala högskolor som utbildar i friskvård, idrottsvetenskap och andra närliggande områden. Det innebär att många, som för tio år sedan skulle ha valt fritidsledarutbildningen, istället söker till högskolorna. Högskoleutbildning ger dessutom högre lön. Personal inom Fritid Lund som har föreläst på fritidsutbildningarna vittnar om att många av dem som idag söker till fritidsledarutbildningarna på folkhögskola har en lägre motivation och kunskapsnivå än tidigare. Hans-Martin Hansens slutsats är att många söker sig till andra utbildningar.

¹ I kommunen är det bara personliga assistenter, parkeringsvakter, skolmåltidsbiträden och städare som har lägre lön än fritidsledare.

Bilaga 1 Synpunkter från arbetsgivare, utbildningsanordnare och centrala aktörer

Idag finns ingen utbildning på rätt nivå

Hans-Martin Hansen anser att dagens fritidsledarutbildningar är problematiska. Folkhögskolorna utbildar på för låg nivå för att det ska passa arbetsgivarna – de utbildar duktiga ”hantverkare” men som har bristande teoretiska kunskaper. Dagens fritidsledare är därmed inte tillräckligt vana att teoretisera eller reflektera över sin verksamhet och saknar kunskaper om utvärdering och kvalitetsarbete. De få högskoleutbildningarna för fritidssektorn utbildar istället på för hög nivå. Hans-Martin Hansen tar ”Fritidsarbete och fritidskultur” som exempel. Utbildningen ges i Landskrona för Lunds universitet och är till för personer som ska arbeta på strategisk nivå inom kultur- och fritidssektorn. Hans-Martin Hansen tror att utbildningen egentligen är bra, men att den främst lämpar sig som fortbildning för personer som redan har gedigen erfarenhet från praktiskt arbete på fältet. Studenterna utbildas för tjänster som idag går till mycket kvalificerade fritidsledare med lång erfarenhet och som kompetensutvecklat sig. Ansvarig för utbildningen har också märkt att det är svårt för studenterna att få jobb. En bidragande orsak till det är att den typ av jobb som studenterna är utbildade för inte finns i särskilt stor utsträckning. Hans-Martin Hansen tror att de som kommer att gå ”Leisure Management” på Malmö högskola (den startar hösten 2005) lättare kommer att få jobb.

Fritidsledarutbildningen ska ligga på högskolenivå

Hans-Martin Hansen tycker att fritidsledarutbildningen absolut ska flyttas till högskolan för att höja den teoretiska nivån. Han vill se ett treårigt högskoleprogram. Han tror mycket på den nya utbildningen Leisure Management som snart börjar i Malmö och han tycker att Sverige ska snegla på den danska lösningen. I Danmark finns två utbildningar. Dels en pedagogutbildning som är en bred generalistutbildning där blivande förskollärare och fritidsledare läser tillsammans och som innehåller 39 procent praktik. Dels en ungdomspedagogutbildning som är en tvåårig utbildning för personer som har arbetslivserfarenhet. Utbildningen ska ligga på högskolenivå för att få en tydligare forskningsanknytning. I den nuvarande utbildningsstrategin, när utbildningarna ligger på folkhögskolenivå, har man helt valt bort forskningen. Det innebär att den övergripande kunskapsproduktionen inom fritidsområdet, som finns i andra länder, inte finns i Sverige. Försvaren av folkhögskoleutbildningarna brukar säga att folkrörelsens pedagogik lämpar sig väl för fritidsledarutbildning. Hans-Martin Hansen tycker inte att det är ett fullgott argument – det är viktigare att höja kompetensnivån hos fritidsledarna.² Han ser ingen poäng med att behålla utbildningen på folkhögskolorna. Om utbildningen ändå skulle bli kvar där måste den teoretiska nivån höjas drastiskt. Skolorna måste också koncentreras och bli större för att lärarkåren ska bli tillräckligt kvalificerad. För att ha ämneslärare som enbart undervisar i exempelvis sociologi behövs större elevunderlag.

² Hans Martin Hansen vill poängtera att grunden i arbetet är att kunna möta och samtala med människor – precis som det är för högskoleutbildade socionomer. Det är ingen skillnad. Grunden i arbetet för fritidsledare är alltså inte att kunna paddla kanot.

Bilaga 1 Synpunkter från arbetsgivare, utbildningsanordnare och centrala aktörer

Brist på fortbildningsmöjligheter i Sverige

Idag råder brist på fortbildningsmöjligheter för fritidsledare. I Lunds kommun arbetar man därför mycket med internutbildning. Ungefär tio fritidsledare per år läser till exempel pedagogik, sociologi eller ungdomars livsvillkor på universitetet. Fritidsforum erbjuder också fortbildningskurser men Hans-Martin Hansen menar att det inte räcker. Kurser ger mycket men det krävs ett större grepp när det gäller fritidsledare.

Organisation för huvudmännen

Hans Martin Hansen hoppas att Fritidsforum ska kunna bli en renodlad organisation för huvudmännen och att YFF ska kunna driva fritidsledarnas frågor.

Tips om fler kontakter:

- *Mats Trondman*, ungdomsforskare, professor i kultursociologi och ansvarig för det framtida fritidsvetenskapliga programmet vid Malmö högskola.

Bilaga 1 Synpunkter från arbetsgivare, utbildningsanordnare och centrala aktörer

Synpunkter från Stockholm stad

Källa:

- Telefonintervju med *Torvald Ohlsson Sundelin* den 12 november 2004. Han jobbar som utredare och projektledare på kulturförvaltningen, Stockholm stad. Torvald har bland annat ansvar för uppföljningen av den öppna fritidsverksamheten i Stockholm stad. (Inför telefonintervjun hade Torvald Ohlsson Sundelin inhämtat synpunkter från fyra kollegor i fyra andra stadsdelar i Stockholm.) Tfn 08-508 319 73 eller torvald.olsson-sundelin@kultur.stockholm.se

Stadsdelar med eget ansvar

I Stockholm finns 50 fritidsgårdar med öppen verksamhet för unga. De är fördelade på 18 stadsdelar. Varje stadsdel har ansvar för sin ungdomsverksamhet. Därför är det svårt att tala om en genensam syn på ungdomsverksamheten som omfattar alla stadsdelar i Stockholms kommun.

Tradition av låg utbildningsnivå

I Stockholm är utbildningsnivån relativt låg bland fritidsledarna men variationen är stor mellan stadsdelarna. I en stadsdel uppskattar man till exempel att 3 av 15 fritidsledare är utbildade, i vissa stadsdelar har nästan alla utbildning och i andra nästan ingen. Att utbildningsnivån är låg grundar sig i en lång tradition. På 1940-talet var den pedagogiska idén att rekrytera ungdomsledare från närområdet i form av äldre ungdomar, föreningsmännskor och föräldrar. De erbjöds kortare kurser för att kunna arbeta som ungdomsledare.

Efterfrågade kompetenser

Det som ofta efterfrågas vid anställning av fritidsledare är:

- Erfarenhet av ungdomsarbete. Det värderas högt.
- Erfarenhet av att leda grupper. Den erfarenheten har till exempel lärare, föreningsledare och utbildade fritidsledare.
- Att personen är mogen och har ett stort mått av social kompetens.
- Att personen ska ha kunskap om ungdomspsykologi och socialisationsprocessen och ska kunna möta så väl 13-åringar som 17-åringar och 20-åringar.
- Att personen har kunskap om kommunala och statliga områden när det gäller ungdomsfrågor, men även vidare samhällsfrågor eftersom fritidsledarna ska fungera som mentorer för de unga.
- Att personen ska ha kunskap om ungdomars livsvillkor i närsamhället.
- Att personen ska ha kunskap om andra yrkeskategorier som arbetar med barn och ungdomar – till exempel socialsekreterare, lärare, kuratorer, poliser och psykologer. Det behövs för att fritidsledare ska kunna bygga upp, och fungera i, nätverk. De måste också känna till socialtjänstlagen.

Under de senaste tre till fyra åren har intresset för utbildade fritidsledare ökat i stadsdelarna. Men det finns inget formellt krav på att den som anställs ska ha utbildning. Om en person har arbetat i fem år som fritidsledare klara den personen sig lika bra som en person med utbildning. Det enda som saknas är teoretiska verktyg och dem kan personen tillägna sig genom fortbildning.

Bilaga 1 Synpunkter från arbetsgivare, utbildningsanordnare och centrala aktörer

Få heltidsanställda fritidsledare

Generellt sett är andelen heltidsanställda fritidsledare liten i Stockholms kommun. Många är timanställda och deltidsarbetar två till tre kvällar i veckan. De heltidstjänster som finns är ofta kombinationstjänster där fritidsledarna till exempel arbetar på tre platser: i skolan, på fritidsgården och i parkleksverksamhet.

Verksamheten på fritidsgårdarna

Verksamheten på fritidsgårdarna ska vara både preventiv och förebyggande men fritiden ska också vara bra för sin egen skull – unga har rätt till en bra fritid. Fritidsledarna ska inte vara arrangörer för de ungas räkning utan ska aktivera de unga och vara stödande så att de kan utveckla sina egna intressen. Det är viktigt att fritidsledarna får utbildning så att de förstår att de ska finnas till för ungdomarnas behov och kunna sätta deras intressen framför sina egna.

Behåll utbildningen på folkhögskola

Fritidsledarutbildningen bör ligga kvar på folkhögskola. Det är en bra form eftersom sammanhanget där är en gestaltning av yrket. Folkhögskolorna arbetar mycket med gruppdynamik och man gör friluftaktiviteter för att bygga upp en laganda. Genom att låta fritidsledarna ingå i sådana grupper ser man om de är lämpliga för yrket. Det man missar genom att behålla utbildningen på folkhögskolenivå är forskningsanknytningen. Därför vore det önskvärt med ett samarbete mellan folkhögskolor och de högskolor som finns runt om i landet. Det är också viktigt att det är höga krav vid intagningen på folkhögskoleutbildningarna. Torvald Ohlsson Sundelin menar alltså att folkhögskoleutbildningen gärna får knyta an till högskolan. Men han är rädd för att utbildningen blir för teoretisk på högskolan. Många fritidsledare är besjälade och vill arbeta direkt med ungdomarna. Fritidsledare ska vara praktiker, ”doers”, eftersom det är ett praktiskt arbete. De ska inte hellre sitta bakom skrivbordet och fjärma sig från de unga. Samtidigt är det viktigt att de har teoretisk kunskap om verksamheten. Fritidsledare ska ha förmåga att teoretisera och intellektuellt reflektera över sitt arbete. De måste kunna arbeta med ungdomar i grupp eller individuellt med hjälp av olika metoder och modeller – med ett undersökande arbetssätt.

Fler utbildningar med profilering mot kommuner behövs

Huvudfokus för fritidsledarutbildningarna måste vara att utbilda personer som kan arbeta i kommunal tjänst. Det är inom kommunerna som de flesta fritidsledare kommer att verka. Om utbildningen profileras mot andra områden ska profilen bara marginellt påverka vissa delar i utbildningen. Det är också viktigt att ideologier från idéburna huvudmän inte tillåts dominera utbildningarna. (Många av fritidsledarutbildningarna är idéburna – det gäller till exempel kristna/kyrkliga fritidsledarutbildningar. De idéburna folkhögskolorna tryggar ofta sina egna behov, men utbildar inte för kommunerna.)

Efterlyser fortbildningsmöjligheter

Verksamhetschefer och arbetsgivare i Stockholms kommun säger att det finns dåliga möjligheter till fortbildning för fritidsledare. På Skarpnåcks folkhögskola finns Kunskapscentrum som erbjuder fortbildning. Även Fritidsforum har fortbildning men deras utbud är marginellt – Stockholm stad har inget samarbete med Fritidsforum. Det är önskvärt att det fanns fortbildningsmöjligheter på folkhögskola eller högskola. Fortbildningen får gärna vara knuten till grundutbildningen.

Bilaga 1 Synpunkter från arbetsgivare, utbildningsanordnare och centrala aktörer

Lätt att rekrytera fritidsledare

Trots att det är mycket låg grundlön för fritidsledare i Stockholmsområdet är det inte alls svårt att rekrytera personal. Det finns gott om både utbildade och outbildade sökande. Nyligen utlystes en timledartjänst (timanställning) för arbete två till tre kvällar i veckan. Det var 30 personer – både utbildade och outbildade – som sökte den tjänsten. Att det är högt söktryck kan bero på att det inte finns så många lediga tjänster att söka. Många som arbetar i Stockholm har varit anställda under mycket lång tid. Det kan ha att göra med den låga utbildningsnivån. De har svårt att ta sig vidare.

Insamlat material

- *Unga Stockholm – en inventering av den öppna verksamheten i Stockholms stadsdelar.*

Bilaga 1 Synpunkter från arbetsgivare, utbildningsanordnare och centrala aktörer

Synpunkter från Gällivare

Källa:

- *Eva Spets* är chef för fritidsgårdar och fritidsledare i Gällivare, tfn 0970-185 13 (hon har inte e-post).

Gällivare har åtta fritidsledare

I Gällivare finns inte så många ställen för fritidsledare att arbeta på.³ Här finns en fritidsgård och fem högstadieskolor där fritidsledare arbetar med rastverksamhet. Totalt är de åtta fritidsledare i kommunen. Sex av dem är utbildade. Kommunen har inte rekryterat nya fritidsledare på länge – förutom till ett föräldraledighetsvikariat. Vid den rekryteringen gick det inte att hitta någon utbildad fritidsledare. Alla utbildade fritidsledare (förutom de 6 utbildade som nu arbetar i kommunen) har flyttat från Gällivare eller har skaffat andra jobb.

Fritidsledare har låg status

Eva Spets har arbetat som fritidsledare i 20 år. Hon har alltid upplevt att fritidsledare har låg status. De måste slåss mot chefer, nämnder och allmänhetens syn för att försvara sin yrkesstolthet. Något bättre har det dock blivit på senare tid – kunskapen om fritidsledarnas roll har ökat. Men om skolorna – där fritidsledarna jobbar – måste göra besparingar är det fritidsledarna de drar ned på först. Pedagoger har mycket högre status.

Lägg fritidsledarutbildningen på högskola

Eva Spets vill att fritidsledarutbildningen ska läggas på högskola. Det skulle öka utbildningens status. Nu ligger utbildningen på folkhögskola – och Eva Spets menar att många associerar folkhögskoleutbildningarna till specialutbildningar för personer med läs- och skrivsvårigheter (och hon menar att det ger lägre status). Eva Spets skulle gärna se en utbildning där förskollärare, fritidspedagoger och fritidsledare läste tillsammans. Det är också viktigt att fritidsledarna läser mer psykologi och beteendevetenskap. Det är de kunskaperna som behövs i det vardagliga arbetet. Profileringen är inte lika viktig. Eva Spets har själv gått fritidsledarutbildning med profilering mot fjällsport och natur samt mot medier och radio. Som fritidsledare har hon varit på läger ungefär vart femte år – och det hade hon klarat utan utbildning. Ett år läste hon i Kalix med inriktning mot radio och medier. Det var kul då men det har hon aldrig haft användning för. Nu är de kunskaperna dessutom gamla.

Var mera noga vid intagningen till utbildningarna

Eva Spets tycker att skolorna ska vara mer nogräknade vid intagningen till fritidsledarutbildningarna. Man måste ta in rätt personer till platserna. Eva Spets tycker att det är bra att kräva praktik innan utbildningen. Och gör man inte det så måste det ingå mycket mer praktik under utbildningen.

³ När Eva Spets utbildade sig tänkte hon sig ett arbete som fritidsledare inom företag, men det har visat sig att företag inte anställer fritidsledare. Hon hade också kunnat tänka sig att arbeta på ett fängelse, men det finns inga fängelser och bara en fritidsgård i Gällivare. Det finns alltså få arbetsplatser för fritidsledare i Gällivare.

Bilaga 1 Synpunkter från arbetsgivare, utbildningsanordnare och centrala aktörer

Finns ingen fritidsledarutbildning i närheten av Gällivare

Sett från Gällivare finns idag bara fritidsledarutbildningar söderut. Utbildningarna i Kiruna och Kalix har lagts ned. Eva Spets valde själv Kiruna för att det var närmast. Hade den utbildningen varit frikyrklig hade hon inte valt den. Då hade hon behövt söka sig till en annan del av landet och då hade nog utbildningen inte blivit av. I nuläget har Eva Spets en medarbetare som skulle vilja läsa in fritidsledarutbildningen. Men det är i praktiken omöjligt eftersom den närmaste utbildningen finns i Söderhamn. Medarbetaren har ingen möjlighet att flytta eller pendla dit. Därför efterlyser Eva Spets utbildningar på distans.

Resor till fortbildningar blir dyra

I Gällivare är det svårt att ha råd med fortbildning. Det finns bra fortbildningar, och problemet är inte att kurserna i sig är för dyra, men de genomförs ofta i Stockholm och då blir resorna från Gällivare för dyra. Eva Spets önskar att utbildningarna skulle kunna läggas i Luleå ibland för att de som bor i Norrland ska ha råd att resa dit. Nu fortbildar de sig själva med hjälp av polisen och sociala myndigheter – genom dem får de kunskap om nya lagar och nya droger till exempel. I Gällivare arbetar fritidsledarna tätt ihop med polis, sociala myndigheter och ungdomsmottagningen. Kommunen har stora problem med narkotika bland ungdomarna.

Behöver handledning

Fritidsledare skulle behöva handledning. Ibland får fritidsledarna förtroenden som är svåra att bära (bland annat drogrelaterade).

Bilaga 1 Synpunkter från arbetsgivare, utbildningsanordnare och centrala aktörer

Synpunkter från Gotlands kommun och Gotlands folkhögskola

Källor:

- Telefonintervju med *Pär-G Werkelin* den 9 november 2004. Han är biträdande rektor på Gotlands folkhögskola. Tfn 0498-24 84 20 eller pg.werkelin.gotland@folkbildning.net
- Telefonintervju med *Arne Grau Amnér* den 10 november 2004. Han är avdelningschef på Kultur och Fritid, Gotlands kommun. Tfn växel 0498-26 96 81 eller anre.grau_amner@kff.gotland.se

Ny fritidsledarutbildning på Gotland

Våren 2005 startar en ny fritidsledarutbildning på Gotland. Det är den enda fritidsledarutbildningen i landet som inriktar sig på öppen verksamhet på fritidsgårdar⁴ och som har inriktning mot internationellt ungdomsutbyte. Utbildningen genomförs i samarbete mellan Hemse folkhögskola och SISU Idrottsutbildarna, Gotlands kommun Kultur & Fritid och Högskolan på Gotland. Initiativtagare till utbildningen är Arne Grau-Amnér som är ansvarig för fritidsgårdsverksamheten i Gotlands kommun. Kommunen har under lång tid haft svårt att rekrytera kvalificerad personal till sina fritidsgårdar. Rekryteringsproblemet är extra stort på Gotland, men finns i hela landet – vilket har framkommit i nätverkssamtal.⁵

Många fritidsledarutbildningar håller inte måttet

Arne Grau-Amnér menar att endast 4 av landets 27 fritidsledarutbildningar på folkhögskolenivå, i nuläget ger fritidsledare rätt kompetens för arbete på fritidsgård. Det är folkhögskolan i Skarpnäck Stockholm, folkhögskolan i Göteborg, folkhögskolan i Valla Linköping och Kjesäters folkhögskola i Vingåker.⁶ Övriga fritidsledarutbildningar håller inte måttet. De är för spretiga och har för stark inriktning på bisaker som paddling, fjällturer, scouting och liknande.

Kommunen initierade samarbete

Under andra hälften av 2003 kontaktade Arne Grau-Amnér folkhögskolan i Hemse på Gotland. Folkhögskolan lyssnade på kommunens behov och nappade. Det låg bra tidsmässigt eftersom folkhögskolan då hade fått pengar för att expandera. Pär-G Werkelin hade tillträtt som biträdande rektor med uppgift att få ökad tillströmning av studenter till folkhögskolan. Folkhögskolan fick även en propå av SISU som kom att ingå i samarbetet. Genom samarbetet får fritidsledarna mer kunskap om idrott och idrottsledare får mer kunskap om fritidsgårdarnas arbete. Folkhögskolan kommer att erbjuda fritidsledarstudenterna inriktning mot musik eller mot idrott (15 platser på varje inriktning).

⁴ Det finns även andra fritidsledarutbildningar som har inriktning på öppen verksamhet. De finns på folkhögskolan i Skarpnäck, folkhögskolan i Göteborg, folkhögskolan i Valla Linköping och Kjesäters folkhögskola. Dessa skolor profilerar sig emellertid inte endast mot *öppen verksamhet på fritidsgård* utan kan även inkludera öppen verksamhet i till exempel bibliotek och badhus.

⁵ Arne ingick i en grupp som initierades av Svenska Kommunförbundet. Gruppen bestod av chefer från tre kommuner, utbildningsanordnare/skolor och fackliga representanter. I gruppen har nivån på fritidsledarutbildningen och möjliga utvecklingsvägar diskuterats. Ett annat nätverk är Nackanätverket. Det är ett nätverk mellan sex kommuners ungdoms/fritidsgårdsverksamhet på tjänstemannanivå. Nätverket arbetar med kvalitetsfaktorer. Sedan några år ordnar nätverket också utbildning/konferenser för fritidsledare och trepartskonferenser för fritidsledare, chefer och politiker.

⁶ Tidigare även Vindelns folkhögskola och Tollarö folkhögskola som nu har lagts ned.

Bilaga 1 Synpunkter från arbetsgivare, utbildningsanordnare och centrala aktörer

Samarbete med högskolan

Endast ett par fritidsledarutbildningar finns på högskolenivå och ett problem för fritidsledare är att de har svårt att komma vidare i yrkeslivet och att yrket har låg status. På Gotland ville man även fortsättningsvis ha en fritidsledarutbildning på folkhögskola, men med ökad status. Just nu (november 2004) pågår samtal mellan högskolan på Gotland och folkhögskolan om samarbetet. Högskolan kommer antagligen att ta ansvar för de mer pedagogiskt inriktade kurserna som ger studenterna högskolepoäng. Gotlands kommun hade inte haft något emot en treårig utbildningen, men nu är den tvåårig liksom alla andra fritidsledarutbildningar. (Utom den i Göteborg som är 2,5 år och just nu den enda som har ett ökat antal sökande. En förklaring kan vara att längre studietid ger ökad status. Det finns dock en rädsla från folkhögskolornas sida att de sökande ska bli avskräckta om utbildningen är för lång.)

Utbildningens inriktning

Utbildningen är styrd av kommunens behov men är inte en uppdragsutbildning åt kommunen. Kursbeskrivningen liknar de andra fritidsledarutbildningarnas men avsikten är att utbildningen ska profilera sig mot:

- Internationellt kulturutbyte och interkulturell kunskap.
- Fritidsgårdsarbete.
- Kommunkunskap – hur kommuner fungerar.
- Mer socialpedagogik, kultur- och fritidspedagogik än ”friluftspedagogik”.
- Närliggande verksamheter – studenterna får en mentor som arbetar på fritidsgård och erbjuds praktikplatser med hög kvalitet i väl fungerande verksamheter. Utbildningen innehåller längre praktikperioder men också praktikarbete invävt i det dagliga arbetet.
- Personlig utveckling, utvecklingspsykologi, hälsa, livsstil, dopning, ANT, etik och moral. Det finns också ett samarbete med behandlingspedagogutbildningen på folkhögskolan (Hasselamethoden).
- Ekonomi och administration (något som många fritidsledare saknar idag).

Insamlat material

Fritidsledarutbildningen på Gotland – underlag för utbildningen

Bilaga 1 Synpunkter från arbetsgivare, utbildningsanordnare och centrala aktörer

Synpunkter från Svenska kyrkan

Källor:

- Telefonintervju med *Göran Wikström* den 5 november 2004. Han har bland annat varit sekreterare i *Utredning om pedagogernas ställning i Svenska kyrkan* som kom år 2002. Tfn 0224-290 80, 073-044 05 89 eller goran.wikstrom@svenskakyrkan.se
- Telefonintervju med *Lennart Hansson* den 22 november 2004. Han är kursansvarig för bland annat *fritidsledarutbildningen* och *avkortad fackutbildning* (distans) på Sigtuna folkhögskola. Tfn 08-592 582 53 eller lennart.hansson@folkbildning.net
- Skriften *Utredning om pedagogernas ställning i Svenska kyrkan, 2002*.

Bakgrund

Inom Svenska kyrkan har stiftet och församlingarna eget ansvar för sin ungdomsverksamhet. Personal anställs i pastorat eller samfällighet (som är flera församlingar tillsammans). De anställer fritidsledare, förskollärare, församlingspedagoger, ungdomsledare och personer med annan befattning som svarar mot pastoratets/samfällighetens behov. Totalt finns det drygt 850 arbetsgivare inom Svenska kyrkan som var och en hanterar sina personalfrågor för barn- och ungdomsarbete efter eget huvud.

Fritidsledare i Svenska kyrkan

År 2003 arbetade 448 fritids-/ungdomsledare inom Svenska kyrkan.⁷ På Sigtuna f finns en tvåårig socialpedagogisk fritidsledarutbildning med inriktning på arbete inom Svenska kyrkan och kommunal sektor.⁸ Utbildningen tar in 12 personer varje år. För att det ska uppstå en konkurrens som säkrar kvaliteten på utbildningen bör det finnas minst två ansökningar per plats. Dessa sökande ska också prioritera just Sigtunas fritidsledarutbildning framför andra. Efter fritidsledarutbildningen fortsätter i regel mellan 4 och 8 av eleverna direkt till församlingspedagogutbildningen. Av resterande går cirka 3 till kyrkliga tjänster och cirka 2 till kommunala tjänster.

Församlingspedagoger i Svenska kyrkan

Sedan mitten på 1990-talet har kyrkan en grupp medarbetare som de kallar för *församlingspedagoger*. År 2003 arbetade 537 församlingspedagoger i Svenska kyrkan. Församlingspedagogerna är personer med grundutbildning framför allt som fritidsledare, fritidspedagoger eller förskollärare och som har gått ett profilår för att få kyrklig utbildning.⁹ Ungefär 60 till 70 procent av dem som utbildar sig till församlingspedagoger kommer från fritidsledarutbildningen på Sigtuna folkhögskola. Ett par sökande brukar komma från andra fritidsledarutbildningar. Resterande 30 till 40 procent har annan utbildningsbakgrund.¹⁰

⁷ Det arbetar även till exempel förskollärare, församlingspedagoger och assistenter i församlingsarbetet och barntimmeledare i Svenska kyrkan. Dessa yrkeskategorier möter också unga. För mer detaljer se www.svenskakyrkan.se/forsamlingsforbundet. Klicka vidare på **verksamheter** sedan **arbetsgivarfrågor** och sedan **lön och förmåner**.

⁸ Fritidsledarutbildningen betraktas inte som en kyrklig utbildning.

⁹ För att få gå på profilåret måste de sökande också ha gått Svenska kyrkans grundkurs och ha tre månaders praktik inom den kyrkliga sektorn.

¹⁰ De grundutbildningar som krävs för att kunna söka till församlingspedagogutbildningen är: fritidsledare (obs! ej fritidsledarexamen med social inriktning på Hagabergs folkhögskola); fritidspedagog; förskollärare; grundskollärare; bildlärare med flera lärarutbildningar; dramapedagog; informations- eller vissa konstnärliga utbildningar på eftergymnasial nivå; högskolans kultur- och kommunikationsprogram (120 p) inklusive minst 20 p pedagogik eller teologie kandidatexamen (140 p) inklusive 20 p pedagogik. För mer information se sidan 28 i *Utredning om pedagogernas ställning i Svenska kyrkan*.

Bilaga 1 Synpunkter från arbetsgivare, utbildningsanordnare och centrala aktörer

Yrkesbeteckningar inom Svenska kyrkan

När församlingarnas barn- och ungdomsarbete växte inrättades *ungdomssekreterare* som ansvariga för området. För att höja kompetensen på yrkeskåren startade den tvååriga fritidsledarutbildningen i Sigtuna. De som har gått den utbildningen kallades tidigare för *församlingsassistenter*. Den utbildningen finns inte kvar längre och beteckningen församlingsassistent finns inte heller kvar officiellt. Däremot finns en grupp som kallas *assistent i församlingsarbete* och år 2003 ingick 1 218 personer i den gruppen. Idag utbildas fritidsledare vid Sigtuna folkhögskola och de får sedan titeln *fritidsledare* i Svenska kyrkan. Senare har också den pedagogiska, ettåriga påbyggnadsutbildningen till *församlingspedagog* tillkommit.¹¹

Olika syn på fritidsledarens/församlingspedagogens roll

Svenska kyrkan har inte *en* gemensam syn på fritidsledarnas/församlingspedagogernas roll. Åsikterna är mycket olika. Vissa pastorat söker utbildade fritidsledare medan andra mer tittar på de sökandes personlighet. Göran Wikström upplever att en vanlig syn i Svenska kyrkan är att fritidsledaren ska vara käck och glad – en förebild som vill åka på läger med de unga och spela gitarr vid lägerelden. Göran Wikström tror emellertid att det behövs mer än så för att kunna möta unga idag. Han är kritisk mot denna, som han ser det, föråldrade och idylliserande bild av fritidsledarens roll. Lennart Hansson möter en annan syn på fritidsledare i sin kontakt med pastoraten. Fritidsledarutbildningen i Sigtuna har nära kontakt med pastoraten – alltså fritidsledarelevernas framtida arbetsgivare. Lennart menar att behoven ute i församlingarna ser ungefär likadana ut idag som för 30 år sedan. Fritidsledarnas yrkesroll har alltså inte förändrats särskilt mycket. Pastoraten efterlyser personer som på en och samma gång är ”glada och käcka”, analytiska och kan hantera individer i grupp och enskilt. Men det centrala är fortfarande att kunna möta människor i den lokala församlingen och att både kunna hantera personer i grupp och möta individerna. ”Just dessa kompetenser kring det kvalitativa mötet är centrala på fritidsledarutbildningen i Sigtuna och det gör utbildningen unik. Utbildningen är anpassad och kvalitativt säkrad för att klara av den verkliga vardagen bland unga i Sverige”, säger Lennart Hansson.

Olika förståelse av vad som är relevant kompetens

Det finns ingen gemensam förståelse inom kyrkan av vad *fritidsledarna* ska ha för kompetens. Det finns heller ingen samsyn angående någon pedagogisk roll i församlingarna. Det beror oftast på att behoven och arbetslagen ser olika ut i församlingarna.

Svårt att locka unga till församlingshemmens verksamheter

Många av kyrkans församlingshem har aktiviteter för unga en gång i veckan. Så har det sett ut under lång tid och kyrkans förtroendevalda ser detta som kärnan i kyrkans ungdomsverksamhet. Ett problem är att allt färre unga kommer till församlingshemmens ungdomsaktiviteter. Det är en problematik som kyrkan delar med många andra som bedriver föreningsaktiviteter för unga. Föreningslivet blomstrade på 1960- och 70-talen men idag sjunker medlemstalen nästan överallt utom i idrottsföreningarna. Göran Wikström upplever dock att kyrkans förtroendevalda uppfattar att kyrkan har ungdomsverksamhet av lägre kvalitet nu än för 25 år sedan – eftersom färre kommer till församlingshemmen.

¹¹ Tanken med församlingspedagogutbildningen är att ge människor med en pedagogisk fackutbildning, bland annat fritidsledarutbildning, bredare kompetens. Det finns en uppfattning, som kommer fram i Utredningen om pedagogernas ställning, att Svenska kyrkan behöver anställda med bred pedagogisk kunskap som kan bidra till hela församlingens arbete.

Bilaga 1 Synpunkter från arbetsgivare, utbildningsanordnare

och centrala aktörer

Samarbete med kommunal ungdomsverksamhet

Lennart Hansson säger att idag förekommer samarbete med skolor och kommunal ungdomsverksamhet i nästan alla församlingar. Göran Wikström skulle vilja se mer av sådant arbete. Han upplever dock att aktiviteter utanför kyrkan inte alltid betraktas som kyrkligt arbete av de förtroendevalda. Själv vet Göran Wikström att det är uppskattat när ungdomspräster, församlingspedagoger, kyrkomusiker och diakoner samarbetar med till exempel skolor.

Utbildningen har låg status

Ett annat problem är att alldeles för få personer söker till församlingspedagogutbildningen för att möta behovet av fritidsledare och församlingspedagoger. Utbildningen väger lätt i den kyrkliga sfären. Det ger ingen pondus att arbeta som fritidsledare (Göran Wikström hänvisar till det som Mats Trondman skrivit om fritidsledares underordning). I kyrkan finns sedan länge en akademisk tradition och kyrkan är starkt lierad med universitetsvärlden – det blir tydligt bland annat genom att kyrkomötet i Uppsala alltid hålls i universitetets lokaler. Eftersom utbildningen till församlingspedagog ligger på folkhögskola anses den ha lägre status av en del personer inom kyrkan.

Behåll utbildningen på folkhögskolenivå

Lennart Hansson säger att utbildningen på Sigtuna folkhögskola är anpassad för att möta pastoratens behov. Han tycker att fritidsledarutbildningen absolut ska ligga kvar på folkhögskola och inte flyttas till högskolan. Metodiken på folkhögskolan passar bäst för den här typen av utbildning. Om man vill kvalitetssäkra utbildningen bör man arbeta med den på plats. Det centrala på utbildningen för fritidsledare med kyrklig inriktning är det kvalitativa mötet i rörliga system (där inte grupper är bestämda eller åldersindelade). Fritidsledarna ska kunna hantera stora och små grupper och ha självärdande samtal med individer. Inga nuvarande utbildningar på högskolenivå ger den kompetensen. Yrkesrollen kräver inte den kunskap/kunskapssyn som förmedlas på högskolorna. Personer som utbildats flera år på högskola kommer inte att hitta några lämpliga arbetsuppgifter i församlingarna.

Församlingspedagogernas roll har utretts

Nyligen genomförde kyrkan en utredning om församlingspedagogernas vara eller icke vara. Det var en parlamentarisk utredning som var tillsatt av kyrkostyrelsen. Utredningen handlar om pedagogiken i kyrkan. På sidan 37 i *Utredning om pedagogernas ställning i kyrkan* står att: ”Svenska kyrkan behöver idag och i framtiden välutbildade församlingspedagoger med förmåga att utveckla församlingen som lärande miljö. Det ställs särskilda krav på den som är pedagog i en församling i fråga om god kunskap om kyrkans tro och traditioner, egen genomreflektad tro och ett genomtänkt förhållningssätt som fungerar i församlingen som mötesplats. Därför är det utredningens mening att församlingspedagogisk examen är nödvändig för den som ska inneha en befattning som församlingspedagog.” Lennart Hansson vill tillägga att de som har gått både den tvååriga fritidsledarutbildningen i Sigtuna och sedan församlingspedagogåret har den längsta kyrkliga utbildning som finns i Sverige (längre än både präster och diakoner). Vissa församlingar föredrar att anställa personer som har gått två år på fritidsledarutbildningen i Sigtuna, framför personer som har gått en annan grundutbildning och sedan lagt till församlingspedagogåret. Kyrkorna vill alltså anställa fritidsledare med lång kyrklig utbildning.

Bilaga 1 Synpunkter från arbetsgivare, utbildningsanordnare och centrala aktörer

Frågan om pedagogernas roll ligger nere

Utredning om pedagogernas ställning i Svenska kyrkan kom 2002. Kyrkostyrelsen ville dock inte göra som utredningen föreslog – som att till exempel formalisera yrkeskåren.¹² Just nu pågår dock en översyn av alla kyrkliga utbildningar – där ingår utbildningen till församlingspedagoger men inte fritidsledarutbildningen.

Tankar om framtiden

Inom kyrkan finns idag en yrkesgrupp som heter *diakoner* – de fungerar som socionomer eller socialpedagoger. Diakonerna arbetar traditionellt mot äldre men nu blir de allt mer av strateger och bygger nätverk i kommunerna tillsammans med poliser, sjukvården och fältassistenter. Idag arbetar fritidsledare ofta i sådana nätverk och Göran Wikström vill att den typen av arbete ska öka framöver. Han menar också att fritidsledare behöver en utbildning som står i paritet med exempelvis socionomers. Fritidsledare/församlingspedagoger behöver en bredare och djupare kompetens inom det sociala området. Lennart Hansson menar att fritidsledarna idag, som utbildats vid Sigtuna folkhögskola, har den kompetens som arbetsgivarna efterfrågar.

Kontaktade personer:

- *Marie Nordström*, Svenska kyrkan, tfn 018-16 96 35, marie.nordstrom@svenskakyrkan.se. (Hon arbetar övergripande med pedagogiska frågor – det var hon som hänvisade till Göran Wikström.)

Tips om fler kontakter:

- *Ordförande Erik Persson*, Svenska Kyrkans Unga, tfn 018-64 06 46, erik.persson@svenskakyrkansunga.org (alternativt Maria Hammarström). Svenska kyrkans unga är med och driver fritidsledarutbildningen i Sigtuna.

Insamlat material

Utredning om pedagogernas ställning i kyrkan. Beställd från *Lorita Da Ros Grape* på Svenska kyrkan, 018-16 96 97. Hon säger att kyrkan inte var så nöjda med resultatet i utredningen och därför har de tillsatt ett tvåårigt projekt om vilken kompetens som Svenska Kyrkans församlingar behöver framöver.

Ungas perspektiv

Kyrkan har inte tittat på hur unga ser på fritidspedagogernas roll. *Lorita Da Ros Grape* berättar dock att *Jonas Bromander* just nu (november 2004) gör en undersökning i Enköping där både gamla och unga som utvalts slumpvis får berätta om sin kyrkotillhörighet och vad de vill ha kyrkan till. Där kan det eventuellt framkomma något om vad unga i Enköping tycker om kyrkans ungdomsverksamhet.

¹² *Lorita Da Ros Grape*, på Svenska kyrkan, säger att Kyrkostyrelsen har tillsatt ett nytt tvåårigt projekt om vilken kompetens som Svenska kyrkans församlingar behöver framöver.

Bilaga 1 Synpunkter från arbetsgivare, utbildningsanordnare och centrala aktörer

Synpunkter från Studieförbundet och Valla folkhögskola

Källa:

- Telefonintervju med *Rolf Josefsson* den 29 november 2004. Han är verksamhetschef på Studieförbundet och sitter med i styrelsen för Valla folkhögskola. Tfn 08-545 707 15 eller rolf.josefsson@sfr.se (Studieförbundet är huvudman för folkhögskolan tillsammans med Sveriges 4H).

Stort intresse för arbete med unga

Inom Studieförbundet finns ett stort intresse för att arbeta med unga. Cirka 60 procent av verksamheten är kulturinriktad (som musik, teater, dans och medier) och många unga deltar i dessa studiecirklar och andra aktiviteter. Ingen av Studieförbundets medarbetare jobbar som fritidsledare, men en hel del har gått fritidsledarutbildningen.

Ökad satsning på ledarutbildning

De senaste tre till fyra åren har Studieförbundet intensifierat sina satsningar på att utbilda cirkelledare och har en genomarbetad cirkelledarutbildning i fem steg. En särskild variant av utbildningen finns för ledare som håller i musik- och teatercirklar. Ambitionen är att 50 procent av studieförbundets cirkelledare ska ha gått eller påbörjat utbildningen 2006. Cirkelledarutbildningarna har också bärighet utanför Studieförbundet vilket visat sig genom att andra företag och organisationer köpt delar av utbildningen. Inom Studieförbundet finns också FUL – Förenings- och ungdomsledarutbildning. FUL är en ledarskapsutbildning som är till för unga personer som är aktiva inom en ungdomsförening eller inom Studieförbundet som kursledare, instruktörer, sitter i styrelsen eller som på annat sätt ska leda andra unga människor.

Valla folkhögskola

Studieförbundet är huvudman för Valla folkhögskola tillsammans med Sveriges 4H. Vallas fritidsledarutbildning är populär med många sökande – så har det varit även då det varit lågkonjunktur för fritidsledare. En av Vallas styrkor är att folkhögskolan har nära kontakt med avnämarna¹³ I styrelsen anser man att det är viktigt att arbeta nära dem man utbildar för och ta reda på vad som är deras behov. Därför har Valla folkhögskola ett utbildningsråd där avnämarna ingår. Hög kvalitet på lärolaget är ytterligare en framgångsfaktor.

¹³ Till avnämarna räknas kommunerna i närområdet, till exempel Linköping, Norrköping, Mjölby och Söderköping. Även Östgötadrottningen, SiSU, 4H och Studieförbundet deltar i Utbildningsrådet eftersom de är huvudmän eller kan bli framtida arbetsgivare för fritidsledarna.

Bilaga 1 Synpunkter från arbetsgivare, utbildningsanordnare och centrala aktörer

Förlängd folkhögskoleutbildning med ökad högskolekontakt

Rolf Josefsson tycker att fritidsledarutbildningen ska ligga kvar på folkhögskolan. Fördelen med folkhögskolan är den friare pedagogiken. Dessutom har folkhögskolorna redan etablerade kontakter med frivilligorganisationer och närhet till kommunerna. Steget mellan verksamhetsnivån och utbildningen blir längre om utbildningen läggs på högskolan, tror Rolf Josefsson. Han vill dock att samarbetet mellan folkhögskolorna och högskolorna ska öka. Just nu pågår samtal mellan Valla folkhögskola och fritidsledarutbildningen på Luleå Tekniska universitet. Hur ett eventuellt samarbete skulle kunna se ut är inte klart ännu, men en tanke är att eleverna från folkhögskolan kanske kan tenta av vissa kurser och därmed få högskolepoäng. Detta bör ske parallellt med fritidsledarlinjens kurser. Rolf Josefsson tror också att högskolan skulle ha nytta av de kontakter och erfarenheter som finns på folkhögskolan. Rolf Josefsson ser gärna att fritidsledarutbildningen på folkhögskolan förlängs till tre år. Det tredje året kunde utformas som ett fördjupningsår som inte måste läsas i direkt anslutning till de två första åren.

Rensa ut dåliga utbildningar

Rolf Josefsson tycker också att man bör titta på fritidsledarutbildningarnas kompetens och rensa ut de utbildningar som inte håller måttet. Dåliga utbildningar skadar yrkeskåren.

Öka samarbetet med studieförbunden

Rolf Josefsson skulle gärna se ännu mer kontakt mellan fritidsledarutbildningarna och studieförbunden. Studieförbunden kan vara en framtida arbetsmiljö för fritidsledare (yrken som studiesekreterare eller musik-/teaterledare till exempel) och studieförbunden skulle kunna ordna praktikplatser åt fritidsledarelever. Även det pedagogiska utbytet mellan lärarna på fritidsledarutbildningen och utbildarna inom studieförbunden kan öka, detta gäller även för folkhögskolan i allmänhet.

Tips om fler kontakter:

- Rolf Josefsson tipsar om att kontakta *Rolf Eriksson* som är ansvarig för fritidsledarutbildningen på Valla folkhögskola. Rolf Eriksson kan berätta mer om kontakterna med Luleå Tekniska universitet och har god kännedom om kommunernas önskemål när det gäller fritidsledarnas kompetens.
- *Marie Eriksson*, Fritidsforum
- *Stina Bond*, Linköpings kommun
- *Elisabeth Andersson*, Norrköpings kommun

Insamlat material

Studiefrämjandet har inte gjort några egna utredningar om kompetensbehov för eller rekryteringsbehov av fritidsledare- eller ungdomsledare. De har inte heller några undersökningar om hur ungdomarna ser på fritidsledarens eller ungdomsledarens roll.

Bilaga 1 Synpunkter från arbetsgivare, utbildningsanordnare och centrala aktörer

Synpunkter från KFUK-KFUM – Triangelförbundet

Källor:

- Telefonintervju med *Lena Stålvant* den 9 november 2004, förbundssekreterare i Triangelförbundet.
- Telefonintervju med *Britt-Marie Sundin* den 26 november 2004. Hon är ledamot i Triangelförbundets styrelse. Utbildad fritidsledare och arbetar på KFUM-Gården i Kista, Stockholm. Tfn 08-752 64 56, 070-375 40 77 eller bmsund@hotmail.com eller KFUM-garden.kista@swipnet.se

Triangelförbundet

KFUK-KFUM är en gränsöverskridande internationell, kristen ungdomsrörelse. Triangelförbundet är ett av fyra specialförbund inom KFUK-KFUM¹⁴ som ansvarar för läger- och fritidsgårdar samt klubbverksamheter i Sverige. Idag finns 6–7 lägergårdar och 8–10 fritidsgårdar i hela landet (på fritidsgårdarna jobbar mellan 5 och 10 personer¹⁵). Varje år nås 11 000 ungdomar i åldern 7–25 år genom dessa verksamheter. Triangelförbundet ger service åt sina medlemsföreningar i form av till exempel fortbildning för fritidsledare.

Skillnad mot kommunala gårdar

KFUM-KFUK:s gårdar är lite mer profilerade än de kommunala gårdarna. I Kista arbetar man till exempel med utomhuspedagogik, multimedia och stor, nationell lägerverksamhet. Målet är också att se hela den unga personen och att ge ungdomarna en andra och en tredje chans.

Lätt att hitta fritidsledare

Britt-Marie Sundin tycker att det är ganska lätt att hitta fritidsledare vid rekrytering idag. Det svåraste är att hitta personer som passar in i personalgruppen och som har ett synsätt som passar i gruppen. Behoven varierar också – ibland behöver de anställa en person som gillar att vara ute och åka snowboard med ungdomarna. Ibland behöver de en person som är mer administrativt inriktad.

Utbildning inte viktigast

Det viktigaste när man anställer en fritidsledare är att personen har engagemang och ambitioner. Att ha erfarenhet av att arbeta med barn och unga är också en stor merit – det kan vara viktigare än att man är utbildad. En engagerad person kan utbildas, men en utbildad person kan inte alltid bli engagerad, säger Britt-Marie Sundin. Inom KFUM är det vanligt att söka personer till fritidsledartjänster internt inom rörelsen. Om personen har KFUM-KFUK-kunskap kan det också vara värt mer än om personen har fritidsledarutbildning.

¹⁴ KFUK-KFUM har fyra specialförbund. Det är Idrottsförbundet, Scoutförbundet, Triangelförbundet och Sångarförbundet.

¹⁵ KFUK-KFUM har också närmare 400 ideella ungdomsledare runt om i landet (i den siffran ingår också kökspersonal).

Källa: Generaldirektör Andreas Sandin.

Bilaga 1 Synpunkter från arbetsgivare, utbildningsanordnare och centrala aktörer

Utbildningen bör flyttas till högskola

Britt-Marie Sundin tycker att det vore bra att lägga fritidsledarutbildningen på högskolenivå. Högskolepoäng skulle öka yrkets status och därmed skulle fritidsledare få samma status som förskollärare och fritidspedagoger. Högskolan skulle också ge ökade möjligheter att välja inriktning – som till exempel att fördjupa sig inom jämställdhet och könsroller, specialpedagogik, ledarskap eller utomhuspedagogik. Britt-Marie Sundin ser inte att man förlorar någonting på att flytta fritidsledarutbildningen från folkhögskolan till högskolan.

Inga kontakter med fritidsledarutbildningarna

Idag har KFUM-KFUK ingen kontakt med utbildningsinstitutionerna i syfte att signalera till dem vilka kompetenser som behövs i verksamheterna. Ibland har fritidsgårdarna samverkanskurser med Lidingö folkhögskola. Huvudman för den folkhögskolan är Svenska Missionskyrkan och Svenska Missionskyrkans Ungdom. KFUK-KFUM har ett samarbetsavtal när det gäller Fritidsledarutbildningen. Det är dock inte så att KFUK-KFUM föredrar att rekrytera fritidsledare just från Lidingö folkhögskola. KFUK-KFUM är också en bland flera huvudmän på Ljungskiles folkhögskola som också har en fritidsledarutbildning.

Bristande kompetens hos fritidsledare

Britt-Marie Sundin skulle gärna se att jämställdhetsfrågor, hedersproblematik och integrationsfrågor kom in i fritidsledarnas grundutbildning. Hon tycker också att fritidsledare behöver mer kunskap om barn med särskilda behov och ”de glömda barnen” (de som lever i dysfunktionella familjer). Fritidsledarna behöver också veta mer om vad lagen säger. När ska man anmäla? Vilka skyldigheter har man? Fritidsledarna skulle behöva ha en egen kontakt på socialtjänsten – precis som skolan har i dagsläget. Lena Stålvant berättar att KFUM-gårdar just nu efterfrågat utbildning i krishantering och ledarskap. Personalgrupper behöver också utbildas i demokratifrågor, integrationsfrågor och hur man möter ungdomarna. De behöver ta upp frågor om hur man hanterar hot, våld och tystnadsplikt. För att kompetensutveckla fritidsledarna har Triangelförbundet gjort en studieresa till England för att se på fritidsverksamheten där. KFUK-KFUM:s projektgrupp, Triumf (Triangelförbundet för unga människors framtid) som arbetar med förbundets sociala arbete, skriver en rapport om studieresan.

Behöver ökade kontakter med andra yrkesgrupper

Britt-Marie önskar att fritidsledare kunde användas som referensgrupp i större utsträckning än vad de gör nu. Fritidsledare ser ofta hela barnet, är en stor del av barnets vardag och har ofta en positiv bild av barnet. Eftersom fritidsverksamheten är frivillig ger det ett annat perspektiv, än till exempel skolans. Fritidsledarna ska inte vara socialarbetare men skulle kunna ingå i flera nätverk med andra yrkesgrupper som polis, sociala myndigheter och skola.

Kontaktade personer:

- Generaldirektör *Andreas Sandin*, tfn 08-677 30 01 hänvisade till Lena Stålvant (lena.stalvant@kfuk-kfum, tfn 08-677 30 30) men sa att han gärna kunde bidra med ytterligare synpunkter eller ett bredare perspektiv om det behövdes.

Tips om fler kontakter:

<i>Anita Kringberg</i>	<i>Fryshuset, Stockholm</i>	<i>08-462 22 07 eller 0739-50 22 06</i>
<i>Anders Lidstedt</i>	<i>Strömvillan, Norrköping</i>	<i>011-18 13 41</i>
<i>Ulf Gustafson</i>	<i>Fröknegården, Kristianstad</i>	<i>044-12 85 73</i>

Bilaga 1 Synpunkter från arbetsgivare, utbildningsanordnare och centrala aktörer

Synpunkter från Diana Pettersson Svenneke

+ kontakter Fritidsledarskolorna

Källa:

- Telefonintervju med *Diana Pettersson Svenneke* den 29 november 2004. Hon är kursföreståndare på fritidsledarutbildningen vid Skarpnäcks folkhögskola och aktiv i nätverket Fritidsledarskolorna.¹⁶ Diana är utbildad fritidsledare och har arbetat i många olika utvecklingsprojekt med fokus på fritidsledarutbildningen/fritidsledaryrket. Tfn 08-683 18 43 eller 0706-99 64 53.
-

En treårig fritidsledarutbildning

Många av fritidsledarskolorna (alla är inte överens) vill förlänga fritidsledarutbildningen så att den blir 2,5 år eller treårig. Några prövar tanken om att göra en grundutbildning på 2,5 år med en separat fördjupningstermin som även yrkesverksamma sedan kan haka på. Idag täcker Fritidsledarskolornas gemensamma kursplan in de områden som är väsentliga på utbildningen, men tiden för varje område är knapp och därför blir undervisningen på vissa avsnitt alltför ytlig. Det finns dock problem vid en förlängning av utbildningen. Folkhögskolorna är idag beroende av statsanslag för sina elever. Om fritidsledarutbildningen tar in elever varje höst till en treårig utbildning, blir det på bekostnad av annan verksamhet på folkhögskolan. Det är tveksamt om någon folkhögskola skulle gå med på att förlänga fritidsledareutbildningen inom befintlig statsbidragsram. I Göteborg pågår just nu ett försök med en 2,5 år lång fritidsledarutbildning (som ska följas av en fördjupningstermin). De har löst problemet genom att inte ha intag varje höst.

Argument för ökade löner

Diskussionen om en förlängd fritidsledarutbildning har funnits länge. Det som tidigare har stoppat Fritidsledarskolorna från att göra utbildningen treårig har varit en rädsla för att de sökande ska bli avskräckta av en längre utbildning (vilket visat sig vara fel då Göteborg har fått fler sökande efter att utbildningen förlängts). Det har också handlat om att lönerna för fritidsledare är så låga att det har känts fel att kräva tre års studielån av eleverna. I nuläget har Fritidsledarskolorna släppt dessa farhågor och menar istället att den treåriga utbildningen kan bli ett argument för ökade löner.

Profileringen av utbildningarna

Alla fritidsledarutbildningar kan inte rymma alla inriktningar eller alla profiler. Därför är det bra att skolorna har olika profiler – olika kompetenser behövs på olika tjänster. Fritidsledare arbetar inte bara som ungdomsledare utan vill och kan arbeta även inom andra sektorer, till exempel inom vård och rehabilitering. Många – men inte alla – väljer skola efter en profil som passar det egna intresset. Andra söker till den skola som ligger närmast oavsett profil. Systemet bygger lite grann på att fritidsledarna sedan är beredda att flytta till områden där just deras kompetens efterfrågas. Diana betonar dock att det finns mer i fritidsledarutbildningarna som är generellt än specifikt – mer som är gemensamt än som skiljer.

¹⁶ Diana Pettersson Svenneke vill understryka att de svar och synpunkter som hon har gett, och de frågor hon som har ställt, inte alltid är representativa för Fritidsledarskolorna som organisation.

Bilaga 1 Synpunkter från arbetsgivare, utbildningsanordnare och centrala aktörer

Granskning av utbildningarna saknas

Diana Pettersson Svenneke är medveten om att vissa av fritidsledarutbildningar har bättre rykte än andra. Ett problem är att det idag inte finns någon statlig eller annan kontroll av fritidsledarskolorna. Fritidsledarskolorna kan och bör inte heller kontrollera varandra internt.¹⁷ Just nu diskuterar Fritidsledarskolorna att ta fram gemensamma verktyg för kvalitetsutvärdering av utbildningen.

Kontakt mellan utbildningar och arbetsgivare

Fritidsledarskolornas gemensamma mål är att alla skolor ska ha utbildningsråd. I råden ska arbetsgivare ingå. Syftet är att utbildningarna ska ha kontinuerlig kontakt med arbetsgivarna i närområdet. Utbildningsråden fungerar olika bra på olika skolor men det står klart att alla skolor präglas av hur den lokala arbetsmarknaden ser ut. I områden där fritidsgårdarna läggs ned profilerar sig skolorna kanske mer mot vård, behandling och rehabilitering för att eleverna till exempel ska kunna få anställning inom landstinget. Diana Pettersson Svenneke skulle gärna se en ökad kontakt mellan arbetsgivare och utbildningar. Hon förvånas över hur sällan arbetsgivarna använder lärare på utbildningarna som referenser när de ska anställa fritidsledare. Det är sällsynt att de ringer och frågar något om eleverna.

Svårt val mellan folkhögskola och högskola

Diana Pettersson Svenneke tycker att det är svårt att avgöra om fritidsledarutbildningen bör ligga kvar på folkhögskolan eller flyttas till högskolan. Ur kvalitetssynpunkt tycker hon att utbildningen ska finnas kvar på folkhögskolan. Men det finns organisatoriska problem på folkhögskolan som gör det svårt att driva på utvecklingen av fritidsledarutbildningen.

Argument för folkhögskola: Om utbildningen flyttas till högskolan befarar Diana Pettersson Svenneke att den kan komma att sammankopplas med lärarutbildningen – precis som i fallet med fritidspedagogutbildningen. Det vore olyckligt eftersom fritidsledare och lärare har två helt olika kulturer. Fritidsledarnas kultur bygger på folkbildningsperspektivet och frivillighet, i kontrast till lärarnas. Fördelen med folkhögskolan är också att eleverna läser i grupp under lång tid. Det gör det lättare att jobba med ledarskapsfrågor, grupprocesser, samhällssyn och människosyn. På folkhögskolan finns också människor i många olika åldrar och med olika bakgrund vilket i sig är en bra skola för fritidsledare. En fördel är också att folkhögskolan kan ta emot en del ”oslipade diamanter” (personer med bra läggning för fritidsledaryrket) som skulle sorteras bort i antagningen till högskolan). Om utbildningen lades på högskolorna kan man befara att det blir mindre utrymme för just träning i grupp och för personlig utveckling.

Argument för högskola: Nackdelen med folkhögskolan är att lärarna har sämre anställningsvillkor än på högskolan. Folkhögskolans lärare har lägre lön och betydligt högre undervisningskyldighet och därmed mindre tid för att utveckla utbildningen, mindre tid för att forska och följa med i forskningsresultat. Det kan innebära att folkhögskolans utbildningar riskerar att stagnera. Diana Pettersson Svenneke betonar att det berättigade kravet att hålla fritidsledarutbildningen på en eftergymnasial högskolenivå är svårt att förverkliga i alla avseenden. Det största hindret är ovan nämnda anställningsvillkor och resursbrist. För att ge fritidsledarlärarna samma villkor som fritidspedagogernas lärare krävs öronmärkta pengar till fritidsledarutbildningen. Diana Pettersson Svenneke tror inte att folkhögskolorna någonsin kommer att släppa till några särskilda pengar/behandla fritidsledarutbildningen annorlunda än sina andra kurser på gymnasial nivå. Diana Pettersson Svenneke vill alltså helst att utbildningen ska vara kvar på folkhögskolan, men att lärarna ska få arbeta under samma villkor som högskolans lärare och hon vill ha ökade möjligheter för lärare att forska.

¹⁷ Tidigare övervakades folkhögskolorna av Kungliga Skolöverstyrelsen (SÖ).

Bilaga 1 Synpunkter från arbetsgivare, utbildningsanordnare och centrala aktörer

Samarbete med högskolan

Ett problem är också svårigheterna att få tillgodoräkna sig fritidsledarutbildningen för vidare studier. Detta gör troligen att en del presumtiva studenter väljer bort fritidsledarutbildningen även om de i grunden är intresserade av yrket. Diana vill därför att eleverna ska kunna tillgodoräkna sig vissa poäng som högskolepoäng. Några skolor har periodvis haft samarbete med någon högskola för att eleverna ska kunna få (eller tillgodoräkna sig) 20 poäng i något ämne. Just nu ska Skarpnäcks folkhögskola göra ett mindre sådant försök tillsammans med Luleå Tekniska universitet. Tre andra folkhögskolor har liknande samarbete.

Fortbildning

Skarpnäcks folkhögskola och Valla folkhögskola har fortbildning för yrkesverksamma fritidsledare utan fritidsledarutbildning. Men för dem som har gått fritidsledarutbildningen är utbudet av fortbildning mer magert. Då finns i princip bara kortare kurser. Fritidsforum och Skarpnäcks folkhögskola ger sådana kurser. Men det är svårt att arrangera fortbildningar inom ramen för folkhögskolan eftersom det är stor brist på resurser.

Se över lärarutbildningen och satsa på forskning

Utbildningen för dem som vill undervisa på fritidsledarskolorna borde ses över, menar Diana Pettersson Svenneke. Det är önskvärt men ställs inga krav på att den som ska undervisa blivande fritidsledare har akademiska studier inom fritidsområdet. Delvis beroende på att det aldrig har funnits annat än sporadiska, enstaka kurser att söka. (Fritidsledarskolorna har själva ordnat speciella 5-poängskurser för att möta en del av behovet. Det är dock svårt för lärarna att komma loss och få resurser för fortbildning.) När man söker till folkhögskolans lärarutbildning räknas inte heller fritidsledarutbildningen som någon särskild merit. Det betyder att många av lärarna idag inte har specifika kunskaper om fritidsledaryrket. På senare år har dock antalet lärare med egen fritidsledarbakgrund ökat.

Forskning saknas

Ett annat och relaterat problem är att fritidsområdet inte är ett etablerat forskningsfält i Sverige. Fritidsvanestudier görs av en del kommuner och myndigheter (till exempel Ungdomsstyrelsen) men teoribildningen är tunn. Någon forskning kring yrkesfrågor, metodik eller fritidsledarskap finns inte alls. En stor del av kunskapen på området finns nu bara "i huvudet" på de verksamma – den är inte dokumenterad. Diana Pettersson Svenneke efterlyser en statlig satsning på fritidsvetenskap (leisure science). Sådana institutioner finns i ett flertal andra länder (prata till exempel med Hans-Erik Olson).

Uppvärdera fritidsledarutbildningen

För första gången, i den nya ungdomspropositionen, uttalar regeringen nu att fritidsledare är en viktig yrkesgrupp. Något sådant har tidigare saknats i det offentliga samtalet. Där har man gärna betonat att andra närbesläktade yrkesgrupper – till exempel barnomsorgs- och vårdpersonal – måste ha längre utbildning medan fritidsledare sällan nämns. Detta i kombination med kraftiga nedskärningar har medfört att potentiella sökande uppfattat att fritidsledare inte är något framtidsyrke att satsa på/skaffa sig utbildning för. Den offentliga hållningen är märklig då många anser att det blir allt svårare att förstå och möta tonåringar i vår tid. Även arbetsgivarna måste signalera att utbildningen är viktig och prioritera utbildade fritidsledarna vid anställning. Naturligtvis måste man också visa att de som satsar och tar studielån belönas genom högre lön. De måste också få höra att de behövs i samhället, menar Diana Pettersson Svenneke.

Bilaga 1 Synpunkter från arbetsgivare, utbildningsanordnare och centrala aktörer

Det krävs ett helhetsgrepp

Kommuner och myndigheter verkar vara rädda för att säga att fritidsledarutbildning krävs för arbete med ungas fritid, menar Diana Pettersson Svenneke. Hon undrar om det beror på en rädsla för ökade lönekostnader eller om det kanske bottenar i en rädsla för att skrämman bort de ideella fritidsledarna? Det behöver ju inte vara en motsättning att både satsa på en professionell yrkesgrupp och samtidigt stötta de ideella ungdomsledarna. Båda grupperna behövs. För att situationen för fritidsledare ska förändras måste man arbeta på flera nivåer. Det handlar om grundutbildningen, fortbildningsmöjligheter (till exempel utbildning för enhetschefer/föreståndare), lärarutbildningen och forskarnivån. Det krävs ett helhetsgrepp. Diana ställer också frågan vem som ska ta ansvaret för fritidsledarutbildningen i framtiden. Kan och vill folkhögskolan göra det? Fritidsledarlärarna är villiga – men hur intresserade är huvudmännen? Hur intresserad är folkhögskolan som övergripande institution? Är dessa aktörer beredda att ta det ansvar som krävs av en yrkesutbildning och inte bara tillhandahålla kompetenta lärare och lokaler utan också kvalificerade bibliotek, utrustning och fortbildningsmöjligheter? Här finns en svårighet då resurserna kanaliseras genom Folkbildningsrådet. Är folkhögskolan beredd att slåss för mer resurser där om inte särskilda pengar avsätts? Ser de att de har ansvar för att hålla hög kvalitet på de ledare som examineras? Är de beredda att ta ansvar för en utbildning som är längre än två år? Diana Pettersson Svenneke tror att svaren på dessa frågor ser olika ut på olika skolor.

Det handlar om ideologi

Till syvende och sist måste det också finnas en politisk vilja att driva frågorna om fritidsledarnas arbete och utbildning. Hans-Erik Ohlsson, fritidsforskare och statsvetare, har studerat fritidspolitik bland annat i Stockholm. Han har skrivit om socialdemokratins syn på fritid. Han menar att det finns två riktningar. Inom den ena anser man att all fritidsverksamhet ska vara föreningsdriven och ha ideella ledare. Det är det bästa sättet att fostra goda och demokratiska medborgare. Den andra riktningen menar att människor är olika och därför behövs olika alternativ – och att man därför även bör satsa på öppna verksamheter som till exempel fritidsgårdar. Den grundläggande ideologin påverkar förstås vilka satsningar man förespråkar.

Bilaga 1 Synpunkter från arbetsgivare, utbildningsanordnare och centrala aktörer

Kontaktade personer:

- *Mats Havström*, tfn 031-769 76 06 eller 0702-77 51 90. Han har gjort en studie över ungdomsledarnas roll tillsammans med Diana Pettersson Svenneke och hänvisade bland annat till "Fria Tider nr 4, 2004". mats.havstrom@folkbildning.net
- Fritidsledarskolornas ordförande *Jan Linde*. Arbetar på Wendelsbergs folkhögskola, tfn till växeln: 031-338 05 30, 0707-37 19 01 eller jan.linde@wendelsberg.se.
- *Hans Åke Höber*, som har ansvar för undersökningen *Vart tog dom vägen?*
Tfn 0550-392 77 eller hansakeh@kps.liv.se
Per Arne Höög som har tagit fram sammanställningsresultat från en enkät till de olika fritidsledarskolorna i landet om ansökningstal och deltagarantal. Han kan också ta fram detaljsiffror på förfrågan. Jobbar på Järnsos folkhögskola i Blekinge. Tfn 0706-52 34 27 eller per-arne.hoog@folkbildning.net

Tips om fler kontakter

- *Hans-Erik Olson*, statsvetare och fritidsvetare. Tfn 0707-287 565 eller hans-erik.olson@nordeg.se
- *Susanne Fjällemark*, arbetar deltid för Fritidsledarskolorna. Susanne.fjallemark@folkbildning.net eller tfn 0706-57 22 24. Hon kan hjälpa till att ta fram ytterligare material. (Fritidsledarskolorna har ett stort arkiv och har gjort många undersökningar)
- *Leif Berggren*, fritidsforskare, Pedagogiska institutionen, Stockholms universitet.

Insamlat material

- Undersökningen *Vart tog dom vägen* (1996–2004)
- Deltagarstatistik (2001–2004)
- Titta på <http://www.fritidsledarutbildning.nu/utbil.pdf> för att se fritidsledarskolornas gemensamma utbildningsplan.

Bilaga 1 Synpunkter från arbetsgivare, utbildningsanordnare och centrala aktörer

Synpunkter från Yrkesföreningen För Fritidsledare (YFF)

Källa:

- Telefonintervju med *Bim Hallberg* den 10 november 2004. Hon är ordförande i YFF. Arbetar på Borgsmo Fritidsgård i Norrköping, tfn 011-17 09 30 eller b.i.m@telia.com

Yrkesföreningen För Fritidsledare

Yrkesföreningen För Fritidsledare, YFF, bildades den 24 april 2002. Föreningen är till för utbildade fritidsledare eller för personer som arbetat minst fem år som fritidsledare på en fritidsgård i öppen verksamhet. Idag har föreningen 185 medlemmar.

Underordningen måste brytas

Många som börjar läsa till fritidsledare på folkhögskola gör det för att de känner solidaritet med unga och vill jobba direkt med dem. De vill arbeta ”underifrån” på fältet och många fritidsledare identifierar sig med de ungas underordning. Både de ungas och fritidsledarnas underordning måste brytas. Ett sätt att göra det är att arbeta mer med folkbildningsperspektivet. Folkbildningsperspektivet handlar om att unga ska kunna formulera sig, bli medvetna om vad de vill, vad de kan och vilken kompetens de har, menar YFF. Fritidsledarna ska stärka de unga så att de kan nå sina mål.

Brist på kunskaper om kvalitetsarbete

Många fritidsledare har brist på kunskaper om mål- och kvalitetsarbete. De vet inte hur man målsäkrar sitt arbete och idag har de inte verktyg för att utvärdera sina verksamheter. Det finns nästan ingen forskning på fritidsområdet – överhuvudtaget är lite skrivet om fritidsverksamhetens mål och om varför verksamheten är viktigt (de unga gör faktiskt ett aktivt val när de går till fritidsgården – det är ett perspektiv som ofta glöms bort).

A- och B-lag bland fritidsledarutbildningarna

YFF har erfarenhet att det ute i landet pratas om ett A- och ett B- lag bland fritidsledarutbildningarna. Om det förhåller sig på detta vis, så måste skolorna ta detta på allvar.

Fler utbildningar med profil mot öppen verksamhet

YFF säger att det idag finns två folkhögskolor med fritidsledarutbildning som inriktar sig på öppen verksamhet. Det är Skarpnäck och Göteborg – båda har ett stortstadsperspektiv. Det är ett stort problem att inte fler fritidsledarutbildningar har profilering mot fritidsgårdar. Bim Hallberg menar att elever som utbildar sig till fritidsledare ofta får höra att ”man kan faktiskt jobba på fritidsgård också” – underförstått att detta är den arbetsplats för fritidsledare som har lägst status. Den öppna verksamheten måste lyftas fram och få högre status. Fritidsledarskolorna har profilämnen, däribland friluftsmetodik, musik, idrott med mera. De ämnena lockar elever och visar den bredd som utbildningarna står för. Den pedagogiken bör finnas kvar, men som ett komplement. Grunden i utbildningen ska handla om att kunna bemöta unga i olika verksamheter.

Längre utbildning på folkhögskola

YFF vill att fritidsledarutbildningen ska bli treårig, istället för tvåårig. De vill att utbildningen ska ligga kvar på folkhögskola. Utbildningen ska innehålla mer sociologi och psykologi (för att ge verktyg som kan bryta underordningen och för att fritidsledare ska kunna få de unga att se sina möjligheter). Utbildningen måste innehålla metodik för kvalitetsarbete och eleverna behöver tillägna sig kunskaper i målskrivning för att kunna utvärdera verksamheten. Folkbildningsperspektivet behöver stärkas och även en fördjupning om organisering av människor.

Bilaga 1 Synpunkter från arbetsgivare, utbildningsanordnare och centrala aktörer

Svårt att rekrytera

YFF upplever att det är svårt för arbetsgivare att få tag på utbildade fritidsledare. Ett av problemen är att de utbildade sökande inte tycker att tjänsterna är attraktiva. Tjänsterna är ofta uppdelade och inte på heltid. Lönen är också ett problem och skillnaderna är stora i landet. I Örnsköldsvik tjänar en fritidsledare 18 600 kronor i månaden och i Lund kan samma tjänst ge 13 000 kronor i månaden. Med så låga löner är det svårt att få utbildade personer, med studielån, till jobben. Fritidsledaryrket har blivit ett genomgångsyрке för många – framför allt i storstäderna. YFF önskar att den minsta tjänstegraden vore 75 procent för att göra tjänsterna mer attraktiva.

Arbetsgivarna nonchalanta

YFF tycker att arbetsgivarna visar en stor nonchalans för fritidsledarnas utbildning – de anställer ofta lika gärna utbildade personer. Det gör det svårt att motivera personer att utbilda sig överhuvudtaget. YFF önskar att arbetsgivarna aldrig skulle anställa utbildade fritidsledare.

Svårt att komma vidare

Ett stort problem är att det inte finns några karriärvägar inom yrket och i de fall som det finns karriärvägar är tillgången begränsad. Det finns inte heller vägar ”för reträtt” när man vill göra något annat.

Ytterligare material

YFF har bara funnits i två år och har inte hunnit göra några egna undersökningar om fritidsledares kompetensbehov eller rekrytering. Lokalt har vissa fritidsgårdar gjort undersökningar och om vad tidigare besökare har tyckt om verksamheten. Syftet har varit intern utvärdering och uppgifterna kan vara svårt att använda för utomstående, tror Bim Hallberg. Undersökningarna är inte vetenskapliga.

Fler kontakter – tankar om fritidsledarutbildningen

Bim tipsar om andra personer som har tänkt mycket kring fritidsledarutbildningen:

- *Jens Eriksson* som jobbar på Kunskapscentrum för fritidsledarskap vid Skarpnäcks folkhögskola, tfn 08-683 18 35 eller jens.eriksson@folkbildning.net
- *Kenneth Westin* som är lärare på Skarpnäcks folkhögskola.
- *Ulf Blomdahl* som arbetar på Kulturförvaltningen, Stockholms stad. Han har forskat på unga och fritid. ubl@kifo.stockholm.se
- *Ronny Bengtsson* som arbetar på Fritidsforum.
- *Mats Trondman*, Växjö universitet, ungdomsforskare.
- *Thorsten Laxvik*, fflaxvik@algonet.se. Fritidsledare, arbetar sedan 15 år på Fritidsforum med kurser och utvecklingsfrågor.

Fler kontakter – tankar om kvaliteten på folkhögskolornas utbildningar

- Bim tipsar om *Göteborgs folkhögskola*. De har ett eget nätverk som arbetar för att fritidsledarutbildningen ska bli treårig. De har själva blivit beviljade att ha en utbildning som är 2,5 år (Bim vet inte varför de inte har fått igenom en 3-årig utbildning – det är någon intern stridighet mellan folkhögskolorna tror hon).
- Bim tipsar också om *fritidspedagogutbildningen i Umeå*. De har säkert tankar om hur kvaliteten på utbildningarna kan höjas.

Bilaga 1 Synpunkter från arbetsgivare, utbildningsanordnare och centrala aktörer

Synpunkter från Fritidsforum

Källor:

- Telefonintervju *Marie Eriksson* den 12 november 2004. Hon arbetar med utbildnings- och utvecklingsfrågor på Fritidsforum sedan åtta år tillbaka. Hon arbetar också 20 procent på fritidsledarutbildningen på Valla folkhögskola i Linköping. Tfn 013-851 36, 070-586 68 48 eller marie.eriksson@fritidsforum.se
- *Fritidsforums policydokument* på www.fritidsforum.se (2004-11-12).

Fritidsforum

Fritidsforum, Riksförbundet Sveriges Fritids- och Hemgårdar, är en ideell riksorganisation för kommunala fritidsgårdar, hemgårdar, föreningsgårdar, kooperativ, ungdomshus, kulturhus, byastugor, ungdomsgårdar, kvartersgård eller liknande. Föreningen bildades 1937 och cirka 90 000 ungdomar deltar årligen i verksamheter som bedrivs på Fritidsforums medlemsgårdar.

Bristande kompetens hos fritidsledare

Fritidsforum tycker att fritidsledare idag generellt saknar förmåga att ta till sig teoretiska kunskaper. De behöver bli bättre på att ta till sig forskning och omvandla kunskapen till verkliga strategier. Efter som fritidsledarna är ovana vid att tänka teoretiskt formulerar de heller inte mål och utvärderar inte verksamheten. Det tar också längre tid för dem att ta till sig och införliva nya teorier. Den kompetensutveckling som fritidsledare själva efterfrågar handlar ofta om specialkompetens. De vill ha hjälp med frågor som till exempel:

- Hur ska vi få de där tjejerna som inte kommer, att komma till fritidsgården?
- Hur ska vi få personalgruppen att dra åt samma håll?
- Verksamhetsutveckling – vi behöver mätmetoder för att veta att vi prickar rätt, och metoder för att nå ut till unga.

Fritidsforum tycker att de flesta som är utbildade som fritidsledare har kompetens att arbeta med unga. Men samhället förändras och många fortbildar sig inte i den utsträckning som de skulle behöva.

Utbildning på folkhögskolenivå

Fritidsforum tycker att fritidsledarutbildningen ska finnas kvar på folkhögskola. Där finns folkbildningstraditionen. Den traditionen innebär att man arbetar problembaserat och tar till vara de erfarenheter som finns i klassrummet – att läraren mer är som en handledare och får de studerande att själva formulera sig. Detta är en passande pedagogik eftersom fritidsledarna sedan själva ska fungera som handledare åt de unga. Fritidsledaren ska ge de unga stöd så att de kan formulera sina livsmål. Det är också bra att fritidsledarutbildningen ligger på folkhögskolan eftersom det är en yrkesutbildning. Men det vore bra om utbildningen förlängdes till 2,5 eller 3 år. Idag finns folkhögskolor som har mycket låga krav på sina elever. De tar in ickebehöriga elever utan fullständiga betyg och det sänker nivån på utbildningen. Fritidsledare måste kunna uttrycka sig i tal och skrift och därför måste kraven på eleverna vara högre. De skolor som har gott rykte och många sökande har en tight personalgrupp, strävar efter utveckling, har nyskapande verksamhet och följer med i samhällsutvecklingen.

Bilaga 1 Synpunkter från arbetsgivare, utbildningsanordnare och centrala aktörer

Behov av ökad forskning

På grund av otydligheten i uppdraget används fritidsledare till en rad olika uppgifter utöver frivilliga möten i öppen verksamhet. Det är olyckligt att den öppna verksamheten och fritidsledarrollen till stora delar är ett outforskat fält och att många beslutsfattare och andra bär på okunskap om innehållet i gårdskulturen. Fritidsforum vill se ökad forskning på området – det kommer också att öka yrkets/områdets status.

Den öppna verksamheten

Fritidsforum tycker att fritidsgårdar ska vara öppna för alla boende i ett område. Prioriteten ska vara på tonåringar, och aktiviteterna som ordnas ska vara för dem, men gården ska vara öppen även för andra. Det är bra om personer i andra åldrar också kommer dit för idag lever vi väldigt ålderssegregerat och unga behöver träffa andra vuxna. Den här synen går stick i stäv med kommunernas som smalnar av verksamheten allt mer och anser att fritidsgårdarna är till för dem mellan 12 och 16 år. Fritidsforum vill värna det "unika" med den öppna verksamheten genom att arbeta för att gårdens verksamhet ska:

- vara öppen för alla med ungdomar som prioriterad grupp.
- ha en väl dokumenterad struktur och utarbetade metoder.
- ge möjlighet till goda möten mellan människor och värna sin offentlighet.

Fritidsledaren i öppen verksamhet

Fritidsforum menar att det krävs särskild kompetens för att arbeta i öppen verksamhet och anser att följande krav bör ställas på dessa fritidsledare:

- ska ha fritidsledarutbildning.
- ska arbeta ur ett främjande perspektiv, inte ett förebyggande perspektiv, och se möjligheter hos besökaren. Den viktigaste kompetensen handlar om att kunna möta människor, arbeta som handledare och vara processinriktad. (Marie Eriksson har märkt att många fritidsledare har svårt att förstå innebörden i "främjande" – de behöver utbildning på området. Sedan 1990-talet har Fritidsforum arbetat mycket med fortbildningar om bärande relationer och främjande arbete – det arbetet måste fortsätta.)
- ska ha ett klart definierat kunskapsområde som är samhällsrelaterat. Det innebär att fritidsledaren ska följa med i samhällsutvecklingen och känna till de nya ungdomskulturerna och gärna ligga lite före de unga. De ska kunna förstå vad som sker och sätta det i ett sammanhang.
- ska kunna bygga bärande relationer, vägleda besökaren i demokratiska processer, arbeta för jämställdhet och folkbilda i den offentliga miljön och i öppen verksamhet.
- ska ha kunskap om olika målskrivnings- och utvärderingstekniker. Ha kunskap om kvalitetsbegrepp och kunna definiera och mäta vad som är kvalitet i verksamheten.
- ska ta del av fortbildning och sträva efter ständig utveckling.
- ska genom egna reflektioner och aktivt utvärderingsarbete skapa en lärande organisation.
- ska ha en väl utvecklad etik, vara klar över yrkesrollen och värna om sin yrkesintegritet.

Bilaga 1 Synpunkter från arbetsgivare, utbildningsanordnare och centrala aktörer

Fritidsledarnas underordning måste brytas

Fritidsforum ser ett stort problem när det gäller fritidsledares status och underordning (hänvisar till Mats Trondmans forskning). Fritidsledarna solidariserar sig med ungdomar som inte trivs i skolans tvingande miljö och solidariserar sig också med ungdomarnas underordning. När både unga och fritidsledare känner sig underordnade blir det en negativ spiral. För att bryta detta mönster behövs utbildning, utveckling och forskning kring ungdomsgårdarna. Kunskapen om fritidsledarnas roll och betydelse måste öka på alla nivåer – även hos politiker. Yrkets status måste också höjas genom att uppvärdera fritidsledarnas utbildning. Marie Eriksson säger att kommuner ofta slarvar och anställer personer som saknar fritidsledarutbildning. Fritidsforum vill se att kommunerna pressas till att endast anställa utbildade fritidsledare.

Definiera yrkesgruppen

Ett annat problem är att titeln på fritidsledarutbildningen och fritidsledaryrket är den samma. De som har gått igenom fritidsledarutbildningen borde ha en annan yrkestitel för att definiera sig som grupp och skilja ut sig från utbildade.

Bilaga 2 – Fritidsledarskolor i Sverige

Skåne¹⁸

- Eslövs folkhögskola i Eslövs kommun.
Profil: Kriminalvård och fritid i socialt arbete och omsorg.
- Folkhögskolan Hvilan Burlövs kommun.
Profil: Fritid i storstad och hälsa.

Blekinge

- Jämshögs folkhögskola, i Olofström kommun.
Profil: Idrott/friskvård, livsåskådning/församling.

Småland

- Gamleby folkhögskola, Västerviks kommun
Profil: En ledarutbildning med äventyret i fokus. Jobbar med idrott och friluftsliv som verktyg.
- Markaryds folkhögskola i Markaryd kommun.
Profil: Friskvård, teater och drama och kulturmöten.
- Vimmerby folkhögskola i Vimmerby kommun.
Profil: Pedagogiskt och socialt arbete, (med friluftsliv som metod), möjlighet att profilera sig mot en tränarutbildning/ledarutbildning innebandy.
- Folkhögskolan Värnamo i Värnamo kommun.
Valbara kurser med inriktning mot globalt arbete samt friskvård och idrott.
- Ädelfors folkhögskola i Vetlanda kommun.
Profil: Handikapp och fritid, mångkulturella Sverige, ekoturism och rekreation, projektmetodik/ledare.

Västergötland

- Axevalla folkhögskola i Skara kommun.
Profil: Mångkulturell och minoritetsprofilerad fritidsledarutbildning med europaperspektiv. Friluftsliv.
- Göteborgs folkhögskola, i Göteborgs kommun.
Profil: Fritid i storstad.
OBS, from ht 2003 förlängd till 2,5 år.
- Mullsjö folkhögskola i Mullsjö kommun.
Profil: Friskvård, idrott eller församling.
- Vara folkhögskola i Vara kommun.
Profil: Handikapp, Friskvård & hälsa och Vård & behandling.
- Wendelsbergs folkhögskola i Mölnlycke kommun.
Profil: Folkrorelsemetoder och inriktning på drogfrågor.
- Viskadalens folkhögskola i Borås kommun.
Profil: Områdesarbete – Skaparlust – Utepedagogik.

Bohuslän

- Ljungskile folkhögskola i Uddevalla kommun.
- Profil: Socialpedagogik, friluftsliv, internationellt, livsåskådning.

¹⁸ Beskrivningarna av respektive folkhögskola är hämtade på www.fritidsledarutbildning.nu i december 2004.

Bilaga 2 – Fritidsledarskolor i Sverige

Östergötland

- Valla folkhögskola, Linköpings kommun.
Profil: Idrottsledare, teater, natur och friluftsliv samt rockmusik.

Närke

- Örebro fritidsledarutbildning i Örebro kommun.
Profil: Ungdomars fritidskulturer, tro- och livsåskådning samt drama och teater som verktyg.

Södermanland

- Hagabergs folkhögskola i Södertälje kommun.
Profil: Social inriktning i samarbete med Ersta Sköndal högskola.
- Kjesätters folkhögskola i Vingåkers kommun.
Profil: Ungdomsprofil, med betoning på friluftsliv, socialpedagogiskt främjande arbete, kunskaper om ungdomar med särskilda behov och internationellt ungdomsutbyte.

Värmland

- Karlskoga folkhögskola i Karlskoga kommun.
Profil: Projektarbete med val – fritidsgård, friluftsliv, socialt fritidsarbete, idrott/friskvård eller internationellt.
- Kristinehamns folkhögskola i Kristinehamns kommun.
Profil: Fritidsarbete med funktionshindrade.

Uppland

- Sigtuna folkhögskola i Sigtuna kommun.
Profil:H
- ar ett socialpedagogiskt innehåll, utbildar först och främst för två sektorer, Svenska kyrkan och dess församlingar samt kommunal verksamhet.
- Skarpnäcks folkhögskola i Stockholms kommun.
Profil: Öppen fritidsverksamhet såsom fritidsgårdar, fältarbete och parklek.
- Lidingö folkhögskola i Lidingö Kommun.
Profil: Barn- och ungdomskultur, tro- och livstolkning samt utepedagogik.

Dalarna

- Fornby folkhögskola i Borlänge.
Profil: Kommunal fritid, social inriktning och utvecklingsarbete i lokalsamhället.

Jämtland

- Birka folkhögskola i Krokoms kommun.
Profil: Friluftsliv- och skidpedagogik utbildning.
- Hållands folkhögskola, i Åre kommun.
Profil: Friluftsliv och friskvård.
- **Gotland.** Våren 2005 startar också en ny fritidsledarutbildning på Gotland med profilering på fritidsgårdsarbete, både i stad och i glesbygd där öppen verksamhet för tonåringar är i fokus. Utbildningen har två linjeval – musik och idrott.

© Ungdomsstyrelsens skrifter 2005:4

ISSN 1651-2855

ISBN 91-89050-71-1

text **Annika Blom**

projektledare **Torgny Sandgren**

språkgranskning **Ingrid Bohlin**

omslag **Christián Serrano**

distribution **Ungdomsstyrelsen, Box 17801, 118 94 Stockholm**

webbplats: **www.ungdomsstyrelsen.se**

e-post: **info@ungdomsstyrelsen.se**

tfn **08-462 53 50**, fax **08-644 88 13**

Ungdomsstyrelsen

är en statlig myndighet som verkar för att unga ska få
verklig tillgång till makt och välfärd. Det gör vi genom att:

- ta fram och förmedla kunskap om ungas levnadsvillkor.
- följa upp riksdagens och regeringens mål för den nationella ungdomspolitiken och stödja kommunerna i deras ungdomspolitiska arbete.
- fördela bidrag till och stödja metodutveckling inom ungas fritid och föreningsliv samt inom internationellt ungdomssamarbete.

UNGDOMSSTYRELSEN
www.ungdomsstyrelsen.se

UNGDOMSSTYRELSEN

Box 17801 • 118 94 Stockholm • tfn 08-462 53 50 • fax 08-644 88 13
e-post: info@ungdomsstyrelsen.se • webbplats: www.ungdomsstyrelsen.se